

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ, ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА
КАФЕДРА ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Освітній ступінь «Магістр»

на тему: **«ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ОБЛІКУ
ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ У ТОВАРИСТВІ З
ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «XXXX», МІСТО
XXXX»**

**Виконав: студент групи Оп – 61
Спеціальності 071 «Облік і оподаткування»**

МОМОТ О.І.
(Прізвище та ініціали)

Керівник: к.е.н., доцент ПРОКОПИШИН О. С.
(Прізвище та ініціали)

Рецензент: _____
(Прізвище та ініціали)

ЛЬВІВ 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ, ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА
КАФЕДРА ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

Освітній ступінь **«Магістр»**
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
(шифр і назва напрямку підготовки, спеціальності)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Зав. кафедри _____
(підпис)
«20» лютого 2023 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу студенту

МОМОТУ ОЛЕКСАНДРУ ІГОРОВИЧУ
(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. ТЕМА РОБОТИ: «ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ОБЛІКУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ У ТОВАРИСТВІ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «XXXX», МІСТО XXXX»

Керівник роботи ПРОКОПИШИН О.С., к.е.н., доцент
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджена наказом ЛНУП від «27» жовтня 2023 року № 572/К-С

2. Термін здачі студентом закінченої кваліфікаційної роботи до «15» лютого 2024 року

3. Вихідні дані для дипломної роботи: нормативно-правові та літературні джерела за темою роботи, дані аналітичного та синтетичного обліку, річна фінансова та статистична звітність досліджуваного підприємства, Інтернет-джерела, методичні рекомендації

4. Зміст дипломної роботи (перелік питань, які потрібно розробити)
ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ІНСТИТУЦІЙНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ

- 1.1. Капітал підприємства: економічна сутність та класифікація
- 1.2. Актуальні питання підходів до здійснення обліку власного капіталу підприємства
- 1.3. Нормативно-інформаційне забезпечення обліку власного капіталу

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ТА МЕТОДИКА ОБЛІКУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ

- 2.1. Характеристика масштабів діяльності та ефективності використання власного капіталу підприємства
- 2.2. Первинний облік власного капіталу
- 2.3. Організація аналітичного й синтетичного обліку власного капіталу на підприємстві

2.4. Порядок розкриття інформації про власний капітал у фінансовій звітності
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ВЛАСНОГО
КАПІТАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

3.1. Облікова політика як інструмент організації бухгалтерського обліку
власного капіталу підприємства

3.2. Облік власного капіталу в контексті національних та міжнародних
стандартів: напрями удосконалення

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ
ДОДАТКИ

5. Перелік графічного матеріалу: таблиці, схеми, рисунки

6. Дата видачі завдання «20» лютого 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи
1.	Отримання завдання. Вивчення рекомендованої літератури по темі КР. Написання аналітичного огляду. Вивчення об'єкту. Аналіз існуючого стану (складання програми; написання пояснювальної записки; підготовка картографічних матеріалів для дипломної роботи).	20.02.2023- 15.04.2023 р.
2.	Розробка перспективного рішення та його обґрунтування (написання перспективної частини; виготовлення планової основи для основного варіанту роботи).	16.04.2023 – 15.08.2023 р.
3.	Розробка та обґрунтування пропозицій щодо реалізації роботи. Написання основної частини роботи; висновків і пропозицій.	16.08.2023 – 18.11.2023 р.
4.	Кінцеве оформлення дипломної роботи (здача пояснювальної записки керівнику КР; виправлення його зауважень; здача КР на рецензування; кінцеве оформлення ілюстративних матеріалів, таблиць).	19.11.2023 – 11.01.2024 р.
5.	Підготовка до захисту в ЕК. Пробний захист на випускній кафедрі (написання доповіді й погодження її з керівником КР; виправлення зауважень у графічній частині).	12.01.2024 – 15.02.2024 р.

Студент _____
(підпис)

ОЛЕКСАНДР МОМОТ
(ім'я та прізвище)

Керівник проекту (роботи) _____
(підпис)

ОКСАНА ПРОКОПИШИН
(ім'я та прізвище)

АНОТАЦІЯ

У роботі висвітлено економічну сутність капіталу підприємства, та представлено його класифікацію; визначено актуальні питання підходів щодо здійснення обліку власного капіталу підприємства; описано нормативно-інформаційне забезпечення обліку власного капіталу.

Охарактеризовано масштаби діяльності та ефективності використання власного капіталу підприємства. Висвітлено важливість первинного обліку власного капіталу; представлено методика організації аналітичного й синтетичного обліку власного капіталу на підприємстві; відображено порядок розкриття інформації про власний капітал у фінансовій звітності.

Розроблено пропозиції щодо вдосконалення організації обліку власного капіталу на підприємстві. Акцентовано увагу на обліковій політиці як інструменті організації бухгалтерського обліку власного капіталу підприємства. Вказано на необхідність вдосконалення обліку власного капіталу в контексті національних та міжнародних стандартів.

Ключові слова: облік, власний капітал, зареєстрований капітал, статутний капітал, додатковий капітал, неоплачений капітал, вилучений капітал, нерозподілені прибутки (непокриті збитки), організація обліку, акціонерні товариства, суб'єкти господарювання, облікова політика, організаційно-правові форми, фінансова звітність, бюджетування.

SUMMARY

The article discusses the economic significance of an enterprise's capital and presents its classification. It also outlines the actual issues related to equity accounting approaches and describes the regulatory and informative supply of equity accounting.

In addition, the article evaluates the scale of activity and the efficiency of utilizing an enterprise's equity. It emphasizes the importance of primary equity accounting and presents a methodology for organizing analytical and synthetic accounting of equity at enterprises. The article also outlines the order of disclosing information about equity in financial statements.

The research proposes improvements to equity accounting at enterprises. It highlights that accounting policy is a tool for organizing the accounting of an enterprise's equity and stresses the need to improve equity accounting in the context of national and international standards.

Key words: accounting, equity, registered capital, statutory capital, extra capital, unpaid capital, withdrawn capital, retained profits (uncovered losses), organization of accounting, joint-stock companies, business entities, accounting policy, organizational and legal forms, financial statements, budgeting.

УДК 657.42: 631.11(477.82)

Кваліфікаційна робота: 90 с. текстової частини, 7 рисунків, 23 таблиці, 92 позиції літературних джерел, додатки.

«ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ОБЛІКУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ У ТОВАРИСТВІ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «XXXX», МІСТО XXXX»

МОМОТ О.І. – Кваліфікаційна робота. Кафедра обліку та оподаткування – Дубляни, Львівський НУП, 2024.

Текстова частина охоплює вступ, три розділи, висновки і пропозиції, список використаних джерел.

В першому розділі роботи висвітлено економічну сутність капіталу підприємства, та представлено його класифікацію; визначено актуальні питання підходів щодо здійснення обліку власного капіталу підприємства; описано нормативно-інформаційне забезпечення обліку власного капіталу.

У другому розділі охарактеризовано масштаби діяльності та ефективності використання власного капіталу підприємства. Висвітлено важливість первинного обліку власного капіталу; представлено методику організації аналітичного й синтетичного обліку власного капіталу на підприємстві; відображено порядок розкриття інформації про власний капітал у фінансовій звітності.

У третьому розділі розроблено пропозиції щодо вдосконалення організації обліку власного капіталу на підприємстві. Акцентовано увагу на обліковій політиці як інструменті організації бухгалтерського обліку власного капіталу підприємства. Вказано на необхідність вдосконалення обліку власного капіталу в контексті національних та міжнародних стандартів.

На основі опрацювання теоретичного та практичного матеріалів зроблено відповідні висновки та конкретні пропозиції.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
1. ІНСТИТУЦІЙНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ.....	10
1.1. Капітал підприємства: економічна сутність та класифікація.....	10
1.2. Актуальні питання підходів до здійснення обліку власного капіталу підприємства.....	15
1.3. Нормативно-інформаційне забезпечення обліку власного капіталу.....	23
2. ОЦІНКА ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ТА МЕТОДИКА ОБЛІКУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ.....	28
2.1. Характеристика масштабів діяльності та ефективності використання власного капіталу.....	28
2.2. Первинний облік власного капіталу.....	44
2.3. Організація аналітичного й синтетичного обліку власного капіталу на підприємстві.....	50
2.4. Порядок розкриття інформації про власний капітал у фінансовій звітності.....	64
3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	71
3.1. Облікова політика як інструмент організації бухгалтерського обліку власного капіталу підприємства.....	71
3.2. Облік власного капіталу в контексті національних та міжнародних стандартів: напрями удосконалення.....	81
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ.....	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	91
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Щоб забезпечити реформування управління капіталом аграрних підприємств, необхідно створити ефективну систему інформаційної підтримки управлінських рішень, яка спроможна в умовах реального часу забезпечити формування релевантної, повної і своєчасної обліково-аналітичної інформації та сформувати якісно нові інформаційні зв'язки на всіх рівнях ієрархічної структури управління цими підприємствами.

Джерело інформації щодо формування власного капіталу – система бухгалтерського обліку, а аналіз фінансової звітності забезпечує користувачів інформацією про фінансовий стан підприємства. Тому в стратегії розвитку підприємства важливе місце посідають проблеми ефективного формування власного капіталу, раціонального його використання й управління ним. На сьогодні важливою є не просто організація обліку власного капіталу згідно з чинним законодавством з метою правильного відображення його обсягу та структури у звітності, важливо залучити облік в систему управління підприємством. Тому актуальним завданням є так організувати облік власного капіталу, щоб облік був інформаційною базою, яка становить основу для оперативного аналізу ефективності використання власного капіталу з метою своєчасного розроблення і впровадження коригувальних заходів з усунення негативних тенденцій.

Одним із найважливіших об'єктів системи обліку, управління й загалом економіки є власний капітал підприємства, з формування якого розпочинається створення будь-якого підприємства. Для інвесторів, менеджерів організації, експертів ринку, він – відправна точка аналізу фінансового стану підприємства з метою оцінки ефективності його діяльності. У бухгалтерському обліку і фінансовій звітності акумульована й систематизована потрібна інформація щодо власного капіталу. Тому зараз удосконалення методики обліку власного капіталу й відображення у фінансовій звітності цієї інформації має виняткове значення для підприємств.

Власний капітал підприємства поділяють на елементи, кожна складова якого являє собою незалежний об'єкт обліку. На елементах власного капіталу, їх єдності, залежності один від одного, можливості переходу з одного виду капіталу в інший, учені постійно зосереджували свою увагу.

Так, аспектам обліку формування власного капіталу підприємств і його використання приділяли увагу такі українські вчені, як Л. В. Безкоровайна, Ф. Ф. Бутинець, О. І. Волот, Л. В. Галайда, Н. В. Голячук, В. В. Димніч, Н. І. Дорош, С. І. Дробязко, В. М. Жук, Я. П. Іщенко, Т. Г. Мельник, М. Ф. Огійчук, К. А. Пилипенко, В. І. Рудик, В. В. Сніжко,; питання сутності і складові власного капіталу розглядали у своїх працях зарубіжні вчені, такі як О. Аамат, М. С. Абрютіна, Й. Бетге, Х. Андерсон, Ю.Ф. Брігхем, Д. Блейк, Я. Степневські, А. І. Гінзбург та ін.

Теоретичною і практичною значущістю проблем обліку власного капіталу підприємств і недостатнім рівнем, з погляду сучасних потреб управління, системності їх дослідження зумовлено вибір **теми** кваліфікаційної роботи, її **мети** і **основних завдань** дослідження.

Мета і завдання дослідження. Мета кваліфікаційної роботи – обґрунтувати теоретичні положення, а також розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення методики й організації обліку власного капіталу підприємства.

Виходячи з визначеної мети, у роботі поставлено такі **завдання**:

- з'ясувати економічну сутність і класифікацію поняття «капітал підприємства»;
- висвітлити нормативно-інформаційне забезпечення обліку власного капіталу;
- визначити актуальні питання стосовно підходів до здійснення обліку власного капіталу підприємства;
- провести характеристику масштабів діяльності та ефективності використання власного капіталу;
- дослідити стан первинного обліку власного капіталу; розкрити методику аналітичного й синтетичного обліку власного капіталу на підприємстві;

- визначити основні структуроутворювальні елементи облікової політики в частині власного капіталу підприємства;
- дослідити, в якому порядку розкривається інформація про власний капітал у фінансовій звітності;
- описати напрями вдосконалення обліку власного капіталу в контексті національних та міжнародних стандартів.

Об'єктом дослідження є власний капітал і порядок обліку його формування та використання у товаристві з обмеженою відповідальністю (ТОВ) «XXXX», місто XXXX.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних, організаційних і практичних аспектів обліку формування й використання власного капіталу.

Методи дослідження. Для досягнення мети роботи і виконання поставлених завдань використовувалися такі методи дослідження: індукції (під час дослідження методики та організації обліку формування власного капіталу); дедукції (при теоретичному пізнанні методики обліку власного капіталу); статистичного спостереження та методи фінансово-економічного аналізу (під час дослідження показників структури й динаміки власного капіталу, а також показників фінансової незалежності); ряди динаміки, методи абсолютних та відносних величин (для дослідження показників діяльності підприємства); методи причинно-наслідкового зв'язку (під час розроблення пропозицій щодо вдосконалення методики та організації обліку власного капіталу).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в розробленні рекомендацій стосовно вдосконалення методики і організації обліку процесів формування власного капіталу підприємства і його використання.

Практичне значення одержаних результатів – у вдосконаленні методики та організації обліку власного капіталу, що допоможе в забезпеченні для будь-якої управлінської ланки ухвалення своєчасних рішень щодо формування власного капіталу та його використання.

РОЗДІЛ 1

ІНСТИТУЦІЙНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ

1.1. Капітал підприємства: економічна сутність та класифікація

Капітал є основним рушійним чинником діяльності й розвитку бізнесу. На мікрорівні його ефективне формування сприяє сталому розвитку і впливає на добробут власників та економічне зростання, на макрорівні – на зростання суспільного багатства країни. Тому капітал – важлива економічна категорія.

Розуміння природи й сутності капіталу зростає з розвитком економічної науки. Тому актуальною є еволюція знань про капітал з погляду походження, виникнення теорії (концепції) капіталу, його прояву, сфери існування і застосування цього поняття.

У процесі еволюції бухгалтерського обліку змінювалася сутність капіталу, що безпосередньо пов'язано з економічним розвитком суспільства. На основі теоретичних досліджень сутності капіталу у фундаментальних роботах вчених можна сформулювати три базові підходи до визначення для цілей обліку сутності капіталу.

У межах першого підходу його авторами (Р. Ентоні, Дж. Ріс [18], І. Ф. Шер та ін.) власним капіталом підприємства вважається загальна вартість його активів за мінусом зобов'язань, яка є сформованою у результаті використання основного та оборотного капіталу, цебто чистих активів.

Представниками другого підходу (Л.В. Безкоровайна [1], Б. Нідлз, Х. Андерсон, Д. Колдуел, П. Самуельсон [25] та ін.) розглядають капітал в якості накопиченого запасу засобів, що необхідні задля виробництва матеріальних благ. Найбільш вдале визначення формулює В. І. Рудик, де капіталом вважає «нагромаджений запас економічних благ у формі грошових коштів та капітальних товарів, залучений його власниками в економічний процес як інвестиційний ресурс і фактор виробництва з метою отримання доходу, функціонування яких в економічній системі базується на ринкових принципах і

пов'язаний з фактором часу, ризиком та ліквідністю» [81, с. 437].

Сутність капіталу І. І., Зінчук А.Г. розкривають поєднанням ресурсного і економічного підходів до дослідження цього поняття, а також пристосовують до фінансової теорії окреслені підходи, вказуючи на дохідність, ризиковість та ліквідність як характеристики капіталу в якості інвестиційного ресурсу.

Представниками третього підходу (Б. А. Райзбергом, Л. Ш. Лозовським, Е. Б. Стародубцевою [35] та ін.) вважається, що капітал є сукупністю власного і залученого капіталу, який необхідний для фінансово-господарської діяльності. Ми вважаємо, що капіталом підприємства належить розуміти усе, чим воно володіє, а власні і залучені ресурси можуть бути джерелами утворення капіталу. Тому поділяти капітал на власний та залучений вважаємо некоректним.

У табл. 1.1 наведено погляди сучасних науковців на поняття «власний капітал підприємства».

На підставі проведеного дослідження стосовно визначення поняття «власний капітал підприємства» можемо зробити висновок, що за сучасних умов власний капітал підприємства – це основа для його операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, позаяк достатність власного капіталу свідчить про його незалежність, тобто й фінансову безпеку.

На рис. 1.1 наведено джерела формування власного капіталу і визначено переваги й недоліки джерел фінансування підприємства.

Відповідно до рис. 1.1, джерелами формування власного капіталу на підприємстві є внутрішні і зовнішні. Внутрішніми можна вважати нерозподілений прибуток, амортизаційні відрахування тощо, зовнішніми – залучення додаткового капіталу підприємства, безоплатну фінансову допомогу та інші джерела.

На підставі власного капіталу підприємства можливо оцінити його ринкову вартість, а також рівень конкурентоспроможності, тому на підприємстві якісне управління власними фінансовими ресурсами – невід'ємна частина сьогочасного фінансового менеджменту. Необхідне постійне здійснення аналізу власного капіталу керівниками і співвласниками підприємства, позаяк воно допомагає

виявити основні складові власного капіталу й визначити для фінансової стійкості підприємства наслідки їхніх змін.

Таблиця 1.1

Поняття «власний капітал підприємства» у працях науковців

Автор	Визначення
Л.В. Безкоровайна [1, с. 950]	Власний капітал – це власні джерела підприємства, внесені його засновниками, або суми реінвестованого чистого прибутку, які використовуються для формування активів підприємства у грошовій або матеріальній формі.
Ф.Ф. Бутинець [5, с. 317]	Власний капітал – це загальна вартість засобів підприємства, які належать йому на правах власності і використовуються ним для формування його активів.
М.І. Боднар [3, с. 10]	Власний капітал формується акціями, тобто коштами інвесторів (власників) в обмін на реалізовані їм акції.
Ю.А. Верига [8, с. 195]	Власний капітал виражає загальну величину коштів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, вкладених в активи підприємства.
О.М. Гайдаржийська, [11, с. 251]	Власний капітал – нагромадження шляхом збереження запасу економічних благ у формі грошових коштів та реальних капітальних товарів, що залучається його власниками в економічний процес як інвестиційний ресурс і фактор виробництва з метою отримання доходу.
Я.П. Іщенко [26, с. 147]	Власний капітал – необхідний фактор виробництва, він включає компоненти боргу, нерозподілений прибуток, привілейовані акції і звичайні акції.
С.І. Дробязко [17, с. 43]	Власний капітал – це певне вираження фінансових відносин, що виникають між акціонерним товариством (корпорацією) та іншими суб'єктами господарювання щодо його формування та використання.
Г.Б. Погрібчук, Р.Є. Волощук [60, с. 17]	Власний капітал – це власні джерела фінансування підприємства, що вкладені його засновниками без визначеного строку їх повернення, накопичені суми реінвестованого прибутку протягом певного строку.
О.О. Любар [34, с. 56]	Власний капітал – це загальна вартість власних засобів підприємства, які належать йому на правах власності і використовуються ним для формування його активів.

Рис. 1.1. Джерела залучення власного капіталу підприємства, переваги та недоліки його формування

Джерело: [81, с. 438]

У формуванні власного капіталу є свої переваги й недоліки. Щодо внутрішніх джерел, то вони характеризуються простотою залучення, що стосується прибутку, що залишається в розпорядженні підприємств, і амортизаційних відрахувань, але вказані джерела зазвичай є обмежені.

На підставі твердження про те, що сутність будь-якої категорії можна з'ясувати через функції, що їх вона виконує, варто розглянути функції власного капіталу, які виділяють відомі науковці (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Функції власного капіталу

Виділені функції	Бутинець Ф.Ф.	Боднар М.І.	Бродська І.І., Зінчук А.Г.	Любар О.О.	Піхняк Т.А.	Отічук М.Ф.
1. Гарантійна (відповідальності і захисту прав кредиторів)	+	+	+	+	+	+
2. Довгострокове фінансування (функція фінансування та забезпечення ліквідності)	+	-	+	+	+	+
3. Розподілу доходів і активів (база для нарахування дивідендів і розподілу майна)	-	+	+	+	+	-
4. Основоположна (функція заснування та введення в дію підприємства)	+	-	-	-	+	+
5. Самостійність і влада	-	+	+	+	-	-
6. Кредитоспроможності	-	+	+	+	-	-
7. Фінансування ризику	-	+	+	-	-	-
8. Компенсації понесених збитків	-	+	+	-	-	-
9. Регулятивна	+	-	-	-	-	+
10. Організаційна	+	-	-	-	-	+
11. Довготермінове кредитування	-	+	-	-	-	-
12. Захисна функція	-	-	-	-	+	-
13. Функція управління та контролю	-	-	-	-	+	-
14. Рекламна (репрезентативна) функція	-	-	-	-	+	-

З табл. 1.2 бачимо, що найпоширенішою є функція відповідальності і захисту прав кредиторів, адже власний капітал для зовнішніх користувачів є критерієм відповідальності, а для кредиторів – гарантією захисту їхніх прав. Тому з попередньою функцією співзвучна гарантійна функція, яку визначено іншими авторами. А крім того, власний капітал виконує захисну функцію: чим більшим є власний капітал, тим підприємство краще захищене від впливу чинників, що загрожують його існуванню, оскільки за рахунок саме власного капіталу можуть покриватися збитки підприємства.

Функція довгострокового фінансування також є важливою – внески у власний капітал можуть бути використані для погашення заборгованості за позиками, фінансування інвестиційної й операційної діяльності підприємства. Окрім того, є власний капітал і базою нарахування дивідендів та розподілу майна, що слугує в захисті корпоративних прав власників. Переплітається з цією функцією функція компенсації понесених збитків – за рахунок власного капіталу

мають бути погашені тимчасові збитки. У разі ліквідації підприємства та при виході засновника з підприємства визначають частку кожного засновника під час розподілу прибутку і збитків, а також частку в майні підприємства, ці обставини реалізують регулятивну функцію. До функції довгострокового фінансування аналогічна функція довготермінового кредитування, зважаючи на обмеженість кредитування, використання першого терміна є доцільнішим.

Для початку діяльності нового господарюючого суб'єкта фінансовою основою є власний капітал у частині зареєстрованого – у цьому проявляється основоположна функція заснування та введення в дію підприємства. Функцією самостійності і влади передбачається, що ступінь незалежності і впливу власників на підприємство визначається обсягом власного капіталу. Частка власного капіталу в активах, яка є показником платоспроможності підприємства, вказує на іншу важливу функцію – кредитоспроможності: за інших рівних умов у разі надання кредиту перевагу нададуть підприємству з меншою кредиторською заборгованістю та більшим власним капіталом. Окрім того, за рахунок власного капіталу фінансуються ризикові проекти, під які важко буває залучити кошти сторонніх інвесторів, – ці обставини відображаються функцією фінансування ризику.

1.2. Актуальні питання підходів до здійснення обліку власного капіталу підприємства

В управлінні підприємством і в ухваленні управлінських рішень важливу роль відіграють величина й структура власного капіталу. Міжнародна практика виділяє різні ознаки поділу капіталу підприємства в бухгалтерському обліку. Найбільшу кількість ознак класифікації поділу капіталу застосовує Т.А. Піхняк [58]. Однак, як і більшість вчених, він класифікує капітал, який складається з власного та залученого, виходячи із загальної його вартості. Під час розгляду структури капіталу, С.І. Дробязко відзначає, що в залученні власного капіталу є низка недоліків: обмеженість обсягу, порівняно з позичковими засобами висока

вартість обслуговування, а також втрачена від невикористання ефекту фінансового важеля можливість [17, с. 5].

Що стосується закордонного досвіду, то структура власного капіталу відрізняється в кожній державі. У склад власного капіталу більшість країн зараховують статутний капітал, нерозподілені прибутки і резерви. Підприємства Японії в структурі власного капіталу приділяють велику увагу саме резервному капіталу.

Економісти для своїх цілей поняття капіталу характеризують з двох сторін. З одного боку, капіталом підприємства характеризується загальна вартість засобів у матеріальній, нематеріальній і грошовій формах, що інвестовані в формування його активів. Характеризують при цьому напрям вкладення засобів. Розглядаючи джерела фінансування, з іншого боку, можна зазначити, що капітал являє собою можливість і сукупність форм мобілізації фінансових ресурсів задля одержання прибутку.

Власний капітал, на думку Н.І. Дорош та В.В. Сніжко, складається з двох основних складових: інвестованого капіталу (вкладеного власниками в підприємство) та накопиченого капіталу (створеного на підприємстві понад той, який спочатку авансований власниками).

За формами власності виділяють державний і приватний капітал, що інвестований в процесі формування статутного капіталу у підприємство.

За характером використання власником виокремлюють накопичувальний (реінвестований) і споживчий види капіталу. Споживчий капітал втрачає функції капіталу після розподілу для цілей споживання. Він являє собою вплив засобів підприємства, що здійснюється для споживання (виплати відсотків, дивідендів тощо). Капіталом, який накопичується, характеризуються різні форми його приросту в процесі дивідендних виплат, капіталізації прибутку тощо.

За організаційно-правовими формами діяльності виокремлюють такі види капіталу: індивідуальний капітал (тобто капітал індивідуальних підприємств – сімейних тощо); акціонерний капітал (цебто капітал підприємств, що створені у формі акціонерних товариств); пайовий капітал (капітал товариств з обмеженою

відповідальністю, командитних тощо, тобто партнерських підприємств).

Науковець Ф. Ф. Бутинець класифікує власний капітал за формою й рівнем відповідальності [5]:

➤ за рівнем відповідальності:

1) статутний капітал – сума його є визначеною в установчих документах і підлягає обов'язковій реєстрації в Єдиному державному реєстрі підприємств, організацій, установ;

2) додатковий капітал – незареєстрований капітал, тобто додатково вкладений капітал, нерозподілений прибуток, резервний капітал тощо;

за формою:

- 1) інвестований капітал – це сума за їх номінальною вартістю простих і привілейованих акцій, додатково вкладений капітал;
- 2) подарований капітал – безоплатно отримані активи, безповоротна допомога;
- 3) нерозподілений прибуток – частина прибутку, що отриманий завдяки ефективній діяльності підприємства, яка не розподілена між акціонерами, власниками, а реінвестована в підприємство.

Власний капітал утворюється двома шляхами: внесенням власниками підприємства коштів та інших активів; за допомогою нагромадження суми доходу, який залишається на підприємстві.

Згідно із Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та планом рахунків, власний капітал складається зі зареєстрованого капіталу, капіталу в дооцінках, додаткового капіталу, резервного капіталу і нерозподіленого прибутку (непокритого збитку), вилученого капіталу, неоплаченого капіталу [50]. Сучасний зміст елементів власного капіталу відображає табл. 1.3.

Зміст статей власного капіталу

Назва статті	Визначення
Зареєстрований капітал	Юридично оформлена, офіційно об'явлена і належним чином зареєстрована частина внесків власників до капіталу підприємства.
Капітал у дооцінках	Сума дооцінки необоротних активів, уцінки таких об'єктів у межах сум раніше проведених дооцінок.
Додатковий капітал	Сума, на яку вартість реалізації випущених акцій перевищує їхню номінальну вартість, вартість активів, безоплатно отриманих підприємством від інших юридичних або фізичних осіб, та інші види додаткового капіталу.
Резервний капітал	Сума резервів, створених відповідно до чинного законодавства або установчих документів за рахунок нерозподіленого прибутку.
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	Сума прибутку або сума непокритого збитку. Сума непокритого збитку наводиться у дужках і вираховується під час визначення підсумку власного капіталу.
Неоплачений капітал	Сума заборгованості власників за внесками до статутного капіталу. Ця сума наводиться в дужках і вираховується під час визначення підсумку власного капіталу.
Вилучений капітал	Фактична собівартість акцій власної емісії або частки викуплених товариством у його учасників. Сума наводиться в дужках і вираховується під час визначення підсумку власного капіталу.

У процесі управління підприємством окреме місце посідає походження власного капіталу.

Проаналізуємо в табл. 1.4 складові власного капіталу, які відображаються в балансах різних країн.

Порівнюючи складові власного капіталу в різних країнах, бачимо відмінну структуру власного капіталу підприємств. У звітності всіх досліджуваних країн присутня тільки одна складова власного капіталу, а саме: «статутний (акціонерний) капітал». У більшості досліджуваних країн статутний (акціонерний) капітал, резервний капітал та нерозподілені прибутки зараховують до складових власного капіталу.

Найменш використовувані види капіталу такі: «пайовий капітал» (більшість країн його не виокремлює, а відносить до статутного); «неоплачений капітал»; «вилучений капітал» та «фонди». Складові власного капіталу в більшості пострадянських країн (зокрема Республіці Молдова, Україні) подібні. У цих

країнах спільним є те, що статутний, додатковий, резервний капітали, нерозподілені прибутки відносять до власного капіталу підприємства.

Таблиця 1.4

Порівняння складу власного капіталу підприємств у різних країнах

Країна	Складові власного капіталу								
	Статутний (акціонерний) капітал	Пайовий капітал	Додатковий капітал	Резервний капітал	Нерозподілені прибутки	Вилучений капітал	Неоплачений капітал	Інші резерви	Фонди
Австрія	+	-	-	+	+	-	-	+	-
Бельгія	+	-	+	+	+	-	-	+	+
Великобританія	+	-	+	+	+	-	-	-	-
Гвінея-Бісау	+	-	-	+	-	-	-	+	-
Голландія	+	-	-	+	-	-	-	+	-
Греція	+	-	+	+	-	-	-	+	-
Естонія	+	+	+	+	+	+	-	+	-
Іспанія	+	-	+	+	+	-	-	+	-
Італія	+	-	+	+	+	-	-	+	-
Люксембург	+	-	+	+	+	-	-	+	-
Німеччина	+	-	-	+	+	-	-	+	+
Португалія	+	-	+	+	+	-	-	+	-
Республіка Молдова	+	-	+	+	+	+	+	-	-
Республіка Польща	+	-	+	+	+	-	+	+	-
США	+	-	+	-	+	-	-	-	+
Туреччина	+	-	+	+	+	-	-	+	-
Україна	+	+	+	+	+	+	+	-	-
Фінляндія	+	-	+	+	+	-	-	+	-
Франція	+	-	+	-	+	-	-	+	-
Чеська Республіка	+	-	+	+	+	-	-	-	+
Швейцарія	+	-	-	+	+	-	-	+	-
Швеція	+	-	-	+	+	-	-	+	-
Японія	+	-	-	+	+	-	-	+	-

Джерело: [31, с. 650]

Практично у всіх зарубіжних підприємствах, попри відмінність у складі власного капіталу, в основі бухгалтерських балансів і звітів про прибутки (збитки) лежить основне бухгалтерське рівняння відомого італійського математика Луки Пачолі:

$$\text{Активи} = \text{Фінансові зобов'язання} + \text{Капітал власника.}$$

У будь-якому підприємстві на повноту та достовірність інформації впливає оцінка. Питання достовірності оцінки власного капіталу важливе, зважаючи на те, що останній є основою діяльності кожного підприємства. Вирішення теоретичних проблем оцінки капіталу є актуальним не тільки для наукових цілей, а й для практичних.

У достовірності інформації стосовно реальної оцінки власного капіталу зацікавлені не тільки власники та управлінський персонал підприємства, а також і зовнішні користувачі.

Мета визначення оцінки для внутрішніх і зовнішніх користувачів – це достовірність фінансової звітності, на основі якої ухвалюватимуть ефективні управлінські рішення, а також максимізація прибутку підприємства, розширення виробництва, залучення інвестицій (зокрема іноземних), ефективність вкладення коштів у підприємство, можливість одержання прибутку на вкладені інвестиції і достовірність даних фінансових звітів [2, с. 21].

Оцінку власного капіталу на Заході часто ототожнюють з оцінкою підприємства (бізнесу). В умовах ринкової економіки таку оцінку проводять в таких випадках: коли відбувається зміна власника (в разі продажу підприємства) або передача частини підприємства; в разі його реорганізації; в разі фінансування інвестицій (проектів); під час проведення інвентаризації; складання фінансової звітності; виходу учасника (акціонера) з товариства; у разі конфіскації майна або накладення арешту [37, с. 43].

Достовірність і обґрунтованість вартості власного капіталу залежать від виду вартості власного капіталу, принципів оцінки, інформації, яка необхідна для здійснення оцінки, та застосованих методів (рис. 1.2).

Для здійснення оцінки власного капіталу необхідне використання інформації, яка є певними знаннями, які отримує або якими володіє суб'єкт у результаті сприйняття чи обробки певних відомостей з метою осмислення або вивчення будь-якого явища.

У процесі визначення оцінки загалом і власного капіталу зокрема інформація відіграє дуже важливу роль. Кінцевий результат залежатиме від того,

наскільки достовірною й доречною одержана інформація. Вона може мати загальний і конкретний характер.

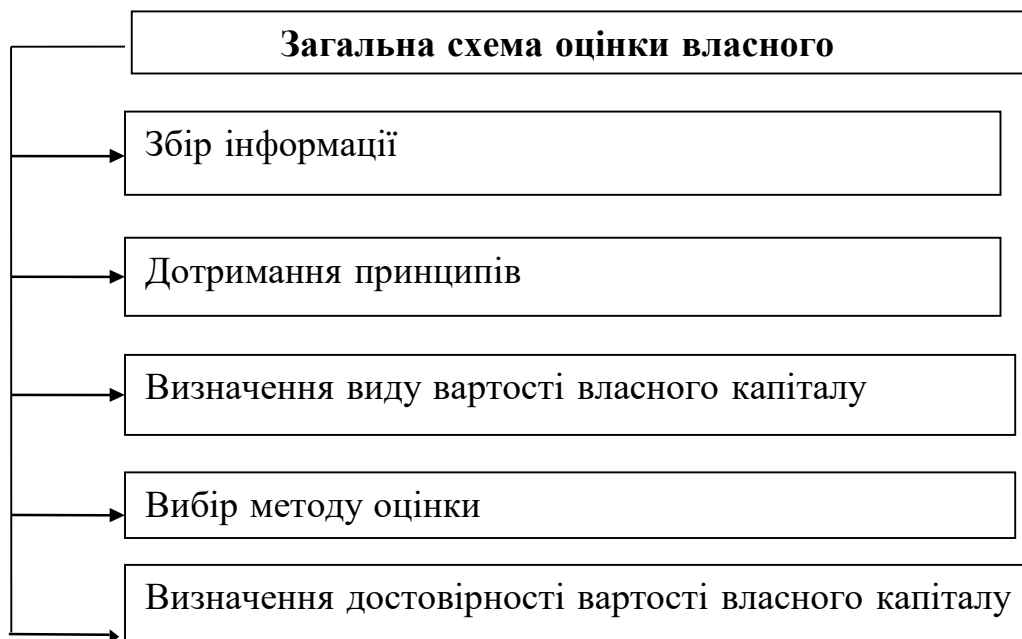

Рис. 1.2. Загальна схема оцінки власного капіталу агроформувань

Джерело: [20, с. 18-19].

Загальна інформація містить дані про зовнішні чинники впливу (політичні, правові, економічні, соціальні тощо), конкретна – про досліджуване підприємство, його склад, особливості функціонування.

Наступним критерієм, від якого залежить достовірність вартості капіталу, є принцип. На ньому ґрунтується оцінка власного капіталу.

Як бачимо (табл. 1.5), основні принципи оцінки власного капіталу такі: ефективного використання, альтернативності, передбачення змін; очікування майбутніх вигод, достовірної інформації; забезпечення ліквідності [60].

У здійсненні оцінки власного капіталу важливе значення має визначення виду одержаної вартості, від якої буде залежати, який саме метод оцінки буде використано. На сьогодні використовують такі види вартостей: балансова, ліквідаційна і ринкова [60].

Балансова вартість є оцінкою власного капіталу, яку визначають для внутрішніх поточних потреб підприємства при веденні бухгалтерського обліку та складанні фінансової звітності, і вона дорівнює різниці між активами

підприємства і його зобов'язаннями.

Таблиця 1.5

Основні принципи оцінки власного капіталу та їхня характеристика

Принцип	Характеристика
Ефективного використання	Оцінка власного капіталу здійснюється з урахуванням можливих (фізично та технічно) і юридично дозволених способів використання капіталу та активів підприємства з метою максимізації прибутку
Альтернативності	Встановлення верхньої межі вартості, що дорівнює ціні придбання корпоративних прав аналогічного підприємства, тобто інформований потенційний інвестор не інвестує свої кошти в підприємство, вартість власного капіталу якого перевищує вартість аналогічного
Передбачення змін	Економічна сутність вартості власного капіталу залежить від економічних, соціальних, фізичних і політичних чинників, які впливають на оцінку. Тому необхідно враховувати можливе відхилення визначеної вартості власного капіталу від реальної
Очікування майбутніх вигод	Прогнозування майбутнього стану та динаміки, виходячи з теперішньої вартості капіталу
Достовірної інформації	Створення інформаційної бази на основі достовірних даних, яка необхідна для здійснення розрахунків, що потребують уніфікації методичних підходів
Забезпечення ліквідності	Синхронізація негативного й позитивного грошових потоків, одержаних підприємством за період, який розглядається

Під час визначення вартості власного капіталу використовуються методи: балансової (поточної) вартості, відновлювальної, залишкової вартості та капітальних активів.

Великого значення в сучасних умовах набуває справедлива вартість. Вона надає можливість реально оцінити майно, що належить підприємству, і відповідно визначити ринкову вартість останнього на момент оцінки. Для розрахунку справедливої вартості на підприємстві використовують методи: капіталізації доходів, визначення прибутку на акцію, дисконтування грошових потоків та прогнозування росту дивідендів.

У разі ліквідації чи в стані банкрутства, а також у тому випадку, коли є вагомі сумніви щодо продовження діяльності підприємства, використовуються методи оцінки для визначення ліквідаційної вартості, тобто суми грошових надходжень, яку може одержати власник у разі ліквідації підприємства після реалізації активів і повного розрахунку за боргами. Між ліквідаційною вартістю і скоригованою балансовою різниця полягає у розмірі витрат на ліквідацію. У

цьому випадку використовуються методи балансової (поточної) або залишкової вартості.

Отже, можемо зробити висновок, що створення й належне функціонування підприємств будь-якої форми власності неможливе без сформованого в достатньому обсязі власного капіталу. Утворюється власний капітал завдяки особистій участі у його формуванні власників. Власник, створюючи капітал підприємства, частково втрачає при цьому прямий зв'язок з капіталом, і останній стає фактично власним капіталом підприємства, але не власника.

1.3. Нормативно-інформаційне забезпечення обліку власного капіталу

Важлива сьогочасна проблема в подальшому розвитку вітчизняної системи бухгалтерського обліку – це реформування його організаційних і методологічних основ, перегляд самої його. При цьому концепція бухгалтерського обліку пасивів, зокрема капіталу підприємства, є одним з основних аспектів концепції бухгалтерського обліку.

В стратегії діяльності підприємства важливе місце посідають проблеми ефективного формування та раціонального використання власного капіталу і управління ним. Мета формування капіталу підприємства – придбання активів, які необхідні, й оптимізація структури капіталу з погляду створення умов його ефективного використання. Порядок формування власного капіталу регулює законодавство та установчі документи підприємства.

На основі аналізу української та закордонної облікової літератури можемо зробити висновок про неоднозначність трактування поняття власного капіталу та його складових. З метою встановити спільні і відмінні в різних країнах ознаки формування власного капіталу, а також щоб з'ясувати переваги в акціонерних товариствах структури власного капіталу, необхідно дослідити рівень нормативного закріплення на підприємствах різних організаційно-правових форм складових власного капіталу і їх співвідношення в Україні та за кордоном.

До складових власного капіталу в більшості зарубіжних країн, як уже

зазначалося, зараховують: статутний капітал, резервний капітал і нерозподілені прибутки.

Цивільним законодавством Республіки Молдова встановлюються обмеження до загального розміру власного капіталу. Якщо вартість чистих активів по закінченні звітного періоду буде меншою від статутного капіталу підприємства, тоді розподіляти чистий прибуток підприємства забороняється. Власники мають погасити виниклі зобов'язання або зменшити статутний капітал, а не то товариство може бути ліквідоване на основі судового рішення [90].

У Франції, на відміну від України, операції, що пов'язані з введенням і виведенням з експлуатації основних засобів, не мають впливу на власний капітал [90].

Довгострокове фінансування практикують компанії у Німеччині (зовнішнє – завдяки банківським кредитам, а внутрішнє – завдяки реалізації пенсійних програм). У загальній сумі активів частка власних коштів, середня для Німеччини, протягом останніх років не була вищою за 20 % [90].

На основі порівняння структури власного капіталу в Україні та в Естонії можемо зазначити, що вона практично однакова, за винятком тієї обставини, що відсутній рахунок, де би обліковувався неоплачений капітал. Деякі об'єкти, які в Україні перебувають у складі більш загальних рахунків, в Естонії виділяють в окремі рахунки.

В Україні інформація про власний капітал відображається без принципів відмінностей від Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), адже фахівці керувалися останніми під час формування Положень (стандартів) бухгалтерського обліку. У звітності згідно з МСФЗ дещо звужено склад власного капіталу, оскільки вони мають рекомендаційний характер. Статті власного капіталу у МСФЗ згруповані, а П(С)БО в Україні є деталізованими, що дає змогу ясно відображати складові власного капіталу у звітності.

Отже, в різних країнах операції з власним капіталом мають свої особливості, через вплив низки чинників. Вітчизняним науковцям із бухгалтерського обліку

варто переймати і впроваджувати в практику позитивний досвід облікового відображення таких операцій зважаючи на те, що в більшості закордонних країн подібними є складові власного капіталу. Це посприє як поліпшенню фінансового забезпечення вітчизняних підприємств, так й інтеграції з європейськими економічними процесами економіки України загалом.

Операції з власним капіталом в Україні на сьогодні є недостатньо врегульовані. Однак від чіткого й повного правового регулювання обліку власного капіталу безпосередньо залежить достовірність даних облікової системи та забезпечення її інформацією щодо стану і руху власного капіталу; раціональність організації контролю за правильністю й закономірністю розподілу прибутку за відповідними напрямками й фондами та формуванням власного капіталу; своєчасність, правильність і повнота відображення розміру та всіх змін власного капіталу, яка впливає на своєчасність одержання достовірної інформації для управління структурою капіталу підприємства загалом.

Під час організації бухгалтерського обліку операцій з власним капіталом потрібно дотримуватися таких нормативно-правових актів, які діють в Україні (дод. А).

Нормативне регулювання бухгалтерського обліку власного капіталу поділяють на декілька рівнів (дод. Б).

З дод. Б видно, що облік власного капіталу державою регулюється тільки в окремих аспектах, при цьому залишається широка варіативність, що дає власникам змогу обирати оптимальний варіант з альтернативних, враховуючи специфіку діяльності господарюючого суб'єкта, зумовлену, передусім, організаційно-правовою формою його господарювання.

Правові основи взаємовідносин між господарюючими суб'єктами в процесі здійснення господарської діяльності визначає Цивільний кодекс України, в якому подано таку класифікацію юридичних осіб (рис. 1.3).

На основі аналізу рис. 1.3, ми дійшли висновку, що юридичні особи згідно з чинним законодавством України поділяють на дві групи: в залежності від порядку створення і за організаційно-правовими формами.

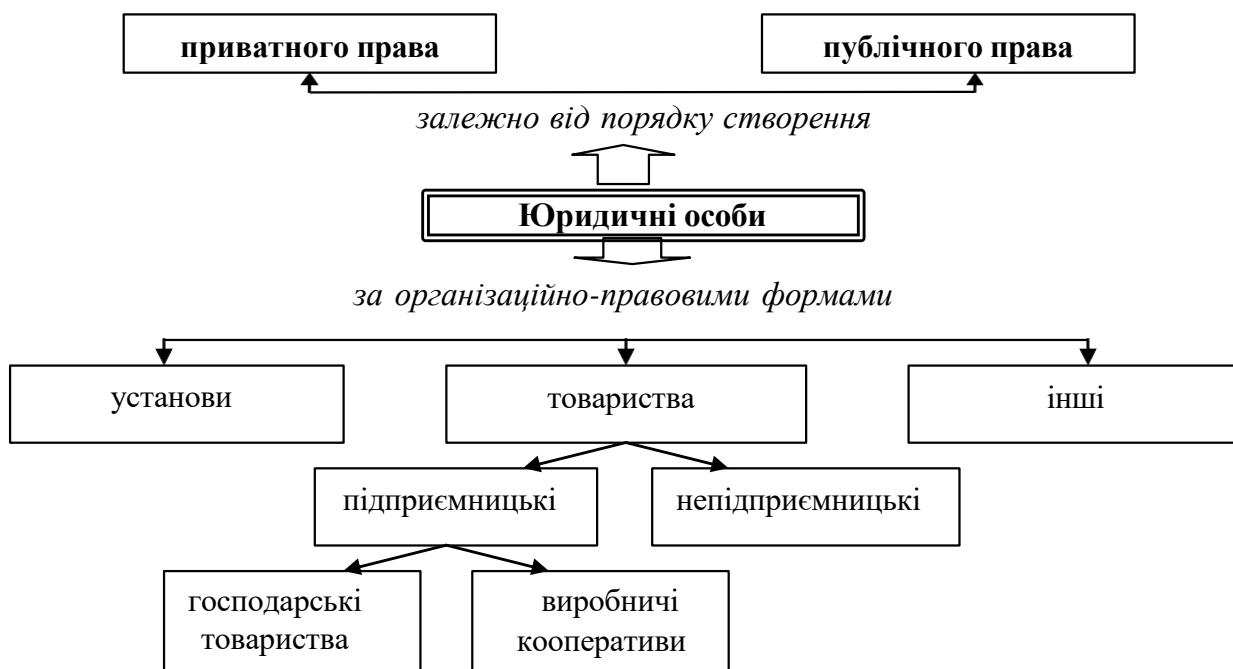

Рис. 1.3. Класифікація юридичних осіб згідно з чинним законодавством України [88]

У кожній групі, при цьому, є своя, більш розгалужена, класифікація.

Інформація щодо власного капіталу підприємства для ухвалення управлінських рішень є необхідна і важлива і для внутрішніх, і для зовнішніх користувачів такої інформації. Водночас залишається багато невирішених питань теорії й методики обліку власного капіталу, що знижує ефективність управлінських рішень.

Керівництво підприємства має мати чітке уявлення про те, за рахунок яких джерел воно здійснюватиме свою господарську діяльність і в які її сфери вкладатиме свій капітал. Через це великого значення набуває правильний і всебічний аналіз власного капіталу підприємства, що містить інформацію щодо окремих складових капіталу та їхньої динаміки.

Фінансова звітність підприємства є інформаційною базою для аналізу власного капіталу. Вона являє собою систему показників, що відображають на конкретну дату фінансовий і майновий стан підприємства. Основні джерела інформації такі: форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», форма № 4 «Звіт про власний капітал», дані первинного і аналітичного бухгалтерського

обліку, які уточнюють окремі статті балансу, та примітки до річної фінансової звітності (форма № 5), статистична звітність. Бухгалтерська звітність мусить надавати достовірну й повну інформацію щодо поточного фінансового стану підприємства та будь-яких його змін. Через це різні економічні суб'єкти, що зацікавлені в отриманні повної й достовірної інформації щодо діяльності підприємства, можуть здійснювати аналіз формування і змін його власного капіталу. Результати аналізу дають зацікавленим суб'єктам можливість ухвалювати на їх основі управлінські рішення.

На основі вдосконаленої методики проведення аналізу фінансового стану підприємства за рахунок врахування досвіду зарубіжних країн і доробку вітчизняних учених у цій галузі можливо буде забезпечити власників та аналітиків інформацією щодо структури капіталу підприємства та спрогнозувати, чи матиме в наступний звітний період підприємство бажаний розмір прибутку, а також визначити резерви збільшення останнього.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ТА МЕТОДИКА ОБЛІКУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ

2.1. Характеристика масштабів діяльності та ефективності використання власного капіталу підприємства

У товаристві з обмеженою відповідальністю (ТОВ) «XXXX» виготовляють високопротеїнові кормові добавки та надають послуги зі збору, транспортування, підготовки й переробки побічних продуктів тваринного походження (переробка відходів м'ясної промисловості). Підприємство виробляє високоякісні жири і високопротеїнові кормові добавки для сільськогосподарських та домашніх тварин, а продукти переробки сировини другої категорії пропонуються як високоефективні органічні добрива або як альтернативне паливо і для виробництва біодизеля.

У територіальній громаді міста XXXX XXXX району XXXX області (за межами населеного пункту) розташований завод з виробництва тваринних білків і кормових добавок. В Україні завод FEEDNOVA, що спеціалізується на виробництві високопротеїнових кормових добавок для сільськогосподарських і домашніх тварин – перший незалежний майданчик, який буде приймати й переробляти сировину від аграрних підприємств регіону. «XXXX» – це інвестиційний проєкт групи компаній «Ефективні інвестиції» у партнерстві з нідерландською компанією «Mada Participations B.V.» та компанією UMG Investments.

Обов'язковою процедурою, яка попереджає поширення інфекцій і бактерій, що утворюються в простроченій та непридатній до використання м'ясній продукції, є утилізація м'яса. Керівники сільськогосподарських підприємств, виробники харчової продукції, власники закладів громадського харчування, продовольчих магазинів, торгових комплексів і державних установ (лікарень, шкіл, дитячих садків) зіштовхуються з необхідністю утилізації м'ясних продуктів. Переробку м'ясних відходів потрібно здійснювати з дотриманням

ветеринарно-санітарних правил і законодавчих норм, тому утилізацію м'яса варто довіряти спеціалізованим підприємствам.

Переробці підлягають такі м'ясні вироби і продукція:

- м'ясо хворих тварин;
- худе м'ясо, яке не відповідає за вгодованістю встановленим стандартам;
- м'ясо померлих тварин та загиблих у результаті удару блискавки, електричного струму тощо;
- слизові оболонки, змінені органи і тканини, статеві органи, шлунок, трахеї та інші відходи, які залишаються після забою і розбирання тваринної туші (як правило, використовуються для виробництва кормів);
- прострочені товари з прилавків супермаркетів і продовольчих магазинів.

Також підлягає утилізації м'ясо некастрованих биків, старих яків, козлів, кнурів і жеребців-плідників. У цьому разі м'ясо відправляють на переробку.

Нехарчові відходи м'ясопереробних підприємств переробляють на такі види корисної продукції: кормові продукти – борошно тваринного походження (м'ясне, кров'яне, з гідролізованого пера, м'ясо-кісткове, кісткове), сухі й вологі корми; технічні продукти – піноутворювач, чорний технічний альбумін, технічний жир, інгібітор кислотної корозії.

Оскільки обсяги виробництва продукції щороку зростають, це спричинює зростання обсягів відходів тваринництва, тому сьогодні дуже гостро постає проблема утилізації відходів птахівництва і тваринництва. Неналежне поводження з такими відходами, розкладання тваринних решток можуть нести епідеміологічну, токсикологічну загрозу, призводити до зараження та забруднення ґрунтів і ґрунтових вод.

Згідно із Законом України «Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною», такими вважаються туші або частини туш забитих чи загиблих тварин, сировина і продукти тваринного походження, які не призначені для споживання людиною або визнані непридатними для такого споживання. Згідно із розділом 3 Закону, залежно від ступеня ризику для здоров'я людини і тварин, наявності захворювань, причин загибелі всі побічні

продукти тваринного походження класифікуються за трьома категоріями, й відповідно визначено можливі способи поводження з кожною з категорій таких продуктів.

Побічні продукти першої категорії суто підлягають видаленню, продукти другої категорії можна використати для виробництва органічних добрив, компосту чи біогазу, використати як паливо тощо. Щодо третьої категорії, то такі продукти згідно зі ст. 16 Закону можуть піддаватися обробці стерилізацією під тиском чи іншими рівноцінними методами і використовуватися у виробництві кормів тваринного походження.

Систему поводження з тваринними відходами в Європі та використання продуктів їх утилізації для кормів тваринам визначає Регламент ЄС № 1069/2009, де чітко зазначено про те, що побічні продукти тваринного походження, які не призначені для споживання людям, становлять потенційне джерело ризику для здоров'я населення і тварин.

У минулому спостерігалися випадки спалахів ящуру, розповсюдження трансмісивних губчастих енцефалопатій, зокрема губчастої енцефалопатії великої рогатої худоби, і виявлення діоксинів у кормах, які були наслідками неправильного використання деяких побічних продуктів тваринного походження, зокрема м'ясо-кісткове борошно використовували раніше на корм сільськогосподарським тваринам.

В Європі з міркувань безпеки ще з 1990 р. застосовують суворі обмеження для більшості матеріалів, що перероблені з тваринних відходів, стосовно їх використання в кормах сільськогосподарським тваринам. В основному такий корм використовують для домашніх тварин з метою збагачення корму білком.

У США широко використовується м'ясо-кісткове борошно як недорогий тваринний білок у кормах для собак і котів.

У Європі таке борошно застосовують як природне паливо у цементних печах, для генерації енергії. Його розглядають в якості заміни вугілля, позаяк воно містить близько двох третіх енергетичної цінності останнього. Зокрема, у

Великобританії широко використовується м'ясо-кісткове борошно з метою виробництва відновлюваної електроенергії.

М'ясну продукцію, яка не втратила своїх товарних властивостей, подрібнюють, перемелюють в порошок і додають як наповнювач у корм для тварин. Кормові продукти м'ясної індустрії залежно від вихідної сировини поділяють на м'ясо-кісткове, м'ясне, кісткове, кров'яне борошно. М'ясо-кісткове борошно за якістю буває першого, другого і третього сортів, а решта видів борошна – першого і другого сортів.

У відходах м'ясної промисловості містяться повноцінні білки, жири, фосфорні та кальцієві солі, вітаміни та мікроелементи. У комбікормах важливим білковим компонентом є м'ясо-кісткове борошно та його суміші. М'ясо-кісткове борошно (першого та другого сортів) і його суміші дають змогу збалансувати вміст амінокислот у комбікормі.

Кісткове борошно як важливий компонент тваринного корму забезпечує насичення останнього білково-мінеральними вітамінними добавками, які дають змогу поліпшити на 25–30 % якісні характеристики продукту і скоротити до 30 % їх витрати на одиницю продукції.

У країнах ЄС і в Україні нагромаджено великий досвід використання на кормові цілі відходів харчових та переробних виробництв агропромислового комплексу. М'ясо-кісткові відходи, які отримують під час забою та обробки птиці, використовуються переважно у виробництві кормового борошна та його сумішей. Зазвичай виробляють його на утилізаційних заводах, які оснащені спеціалізованим обладнанням. Провідні фірми країн ЄС і України прагнуть розробляти й застосовувати безперервно діючі, енергоощадні та універсальні технологічні схеми й технології, що дають змогу інтенсифікувати процеси виробництва, запобігати забрудненню навколишнього середовища й економити енергетичні ресурси.

У виробництві м'ясо-кісткового борошна та його сумішей підготовка сировини до подрібнення належить до основних і енергозатратних

технологічних операцій, а найбільш трудомісткими операціями є охолодження й виділення металевих домішок.

Сучасне виробництво спирається на такі основні принципи: застосування поточності, використання прогресивних технологій, комплексна механізація і автоматизація процесів. Поточне виробництво передбачає короткий та раціональний шлях пересування об'єкта переробки між обладнанням. У лініях передбачається збирання і транспортування сировини, миття, попередній та остаточний її помели, теплова обробка, розділення фаз, очистка, охолодження, пакування борошна тощо.

В європейських країнах та в США розроблено низку високопродуктивних та ефективних ліній і установок з виробництва м'ясо-кісткового борошна і його сумішей. А провідними вченими триває проектування нового обладнання та вдосконалення існуючих технологій виробництва кормів. Найвідомішими є лінії фірми «Atlas» (Данія), «Stork Duke» (Нідерланди), «Centribon» фірми «Alfa-Laval» (Швеція), «Spomash» (Польща), «De Smet» (Бельгія) за методом «Wartex», «FMC» (США). Лінії Stork Duke (Нідерланди), Centrimille фірми Alfa-Laval (Швеція), лінії В2–ФЖЛ, К7–ФКЕ та ін. використовуються для виробництва кормового і технічного жиру, сухих кормів тваринного походження.

Високотехнологічний завод буде гарантувати ветеринарно-санітарний контроль та екологічну безпеку виробництва.

Нехарчові відходи м'ясопереробних підприємств, як уже зазначалося, переробляють на такі види корисної продукції: кормові продукти – борошно тваринного походження (кісткове, м'ясо-кісткове, з гідролізованого пера, м'ясне, кров'яне), сухі та вологі корми; технічні продукти – піноутворювач, чорний технічний альбумін, інгібітор кислотної корозії, технічний жир.

На сьогодні дуже гостро постає проблема утилізації відходів тваринництва, птахівництва. Активна фаза будівництва заводу з виробництва тваринних білків та кормових домішок ТОВ «XXXX» розпочалася навесні 2019 року. Генеральний проєктувальник – ПрАТ «Львівм'ясомолпроект». Виробнича діяльність

розпочалася у липні 2021 року. Будівництво здійснювали за рахунок внесків до статутного фонду та надання позик учасниками Товариства і кредитів банку.

Основним об'єкт підприємства – цех з виробництва тваринних білків і кормових домішок зі складом готової продукції. Площа забудови ділянки – 16215,80 м².

Будівництво заводу було заплановане у дві черги: перша черга – 130 т/добу; друга черга – 224 т/добу.

Запуск виробничого процесу здійснено паралельно з незавершеним капітальним будівництвом заводу. Змонтовано дві лінії першої черги будівництва – переробка відходів свині і птиці, а друга черга передбачала будівництво лінії з виробництва кров'яного борошна, однак через воєнний стан в Україні у червні 2022 року розпочато будівництво твердопаливної котельні, позаяк виробничий процес є високоенергозатратним.

Підприємство призначене для перероблення тваринних відходів за допомогою варіння, стерилізації і зневоднення нехарчової білкової сировини та конфіскатів.

Перелік видів діяльності та опис продукції і послуг ТОВ «XXXX» наведено в табл. 2.1.

Виробництво ґрунтується на сучасних технологічних рішеннях, які відповідають вимогам Євростандарту. Усі запропоновані технологічні й транспортні процеси відповідають вимогам норм системи НАССР та інших систем забезпечення виготовлення якісних кормових технічних продуктів і жирів, а також відповідають усім вимогам Євросоюзу з безумовним врахуванням усіх чинних в Україні нормативних актів та інструкцій.

Сировиною для виробництва продукції слугують: кістки, кишки великої рогатої худоби, свиней і птиці, щетина, кров і пір'я. На сьогодні завод переробляє відходи тваринного походження, які утворюються при забої птахів і свиней, а саме: м'ясо, кишкова сировина, нутрощі, кістки, субпродукти з м'яса, кров, пір'я.

Таблиця 2.1

Види діяльності та опис продукції і послуг ТОВ «XXXX»	
Продукція із сировини категорії № 3 (відходи бійні)	
З червонного м'яса (свинина, яловичина)	З птиці
М'ясо-кісткове борошно	М'ясо-кісткове борошно
Кісткове борошно	Пір'яне борошно
Жир	Жир
Продукція із сировини категорії № 2 (паджі)	
М'ясо-кісткове борошно для добрив	Технічний жир
Послуги	
Збір, вивезення та переробка тваринних відходів, які не призначені для вживання людиною	Збір, вивезення та переробка туш мертвих тварин, які впали через епідемію
Утилізація контрабандного товару	Утилізація продуктів із вичерпаним терміном зберігання із супермаркетів
Види діяльності	
Основний вид діяльності: 38.21 оброблення та видалення безпечних відходів	
10.91 виробництво готових кормів для тварин, що утримуються на фермах	46.21 оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин
10.92 виробництво готових кормів для домашніх тварин	46.90 неспеціалізована оптова торгівля
38.11 збирання безпечних відходів	49.41 вантажний автомобільний транспорт
73.20 дослідження кон'юнктури ринку та виявлення громадської думки	

Після розділу відходів за видами й фракціями їх утилізують таким чином: з метою виробництва сухих тваринних кормів у котли-утилізатори скеровують органічні тваринні відходи; у дробарку попередньо скеровують кістки й великі тваринні відходи, а пізніше вони потрапляють у котли-утилізатори; безпосередньо в котли-утилізатори скеровують дрібні тваринні відходи.

З метою зберігання в спекотний період року біологічних відходів передбачено рефрижератори, де вони зберігатимуться за температури мінус 18 °С. Отриману продукцію у вигляді борошна фасують у біг-беги масою до 400 кг через герметичні замки.

Не передбачено в процесі експлуатації заводу використання майданчиків для зберігання сировини, що дає змогу підвищити коефіцієнт оборотності оборотних фондів.

Вартість будівництва заводу перевищує 10 млн євро, а загальна сума інвестицій у будівництво заводу становить 20 мільйонів доларів США. Підприємством створено майже сто робочих місць, що має позитивний вплив на якість життя мешканців регіону.

Основні постачальники сировини – м'ясокомбінати ХХХХ області, позаяк м. ХХХХ розташоване на доступній відстані від них. Станом на кінець 2022 р. підприємство здійснювало переробку 220 т сировини на добу і виробляло понад 90 т готової продукції: м'ясокісткового борошна – 71,71 т/добу і технічного жиру – 26,70 т/добу.

Таким чином, виробничі потужності заводу задіяні ще не повністю.

Позаяк виробнича діяльність підприємства розпочалася з липня 2021 р., то порівнювати фінансові результати досить складно – половину 2021 р. з цілим 2022 р., а у 2020 р. виробничої діяльності не було як такої. Однак проведемо аналіз змін у фінансовій діяльності ТОВ «ХХХХ» (табл. 2.2).

Підприємство у 2022 р. отримало чистого прибутку 28405,9 тис. грн, а від основної діяльності – 66192,4 тис. грн. Рівень рентабельності становив 11,8 %, а основної діяльності – 53,9 %. Підприємством було реалізовано продукції на суму 189093,5 тис. грн, що у 8,7 раза більше порівняно з 2021 р., а частка чистого доходу від основної діяльності в сумарних доходах становила 88,94 % . У 2021 р. ця частка становила лише 29,52 %. Частка витрат на виробництво реалізованої продукції становить 50,99 % і зросла порівняно з 2021 р. на 11,26 %.

Отже, підприємство поступово освоює потужності заводу і нарощує виробництво.

Фінансово-економічний стан – важливий показник будь-якого підприємства, позаяк він допомагає визначити формування й використання ресурсів підприємства, а також ефективність управління.

Ця важлива характеристика діяльності підприємства залежить від виробничої, фінансово-господарської та комерційної його діяльності.

Динаміка фінансових результатів ТОВ «XXXX», тис. грн

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	% росту до 2020р.	% росту до 2021 р.
Чистий дохід від реалізації продукції	1342,6	21641,2	189093,5	у 140 р.	у 8,7 р.
Разом доходи, включаючи інші операційні і неопераційні	3298,0	73315,1	212596,8	у 64 р.	у 2,9 р.
Частка доходів від реалізації продукції в сумарних доходах, %	40,71	29,52	88,94	+48,23	+59,42
Собівартість реалізованої продукції	1342,6	22353,9	122891,1	у 91р.	у 5,5р.
Разом витрати, включаючи інші операційні і неопераційні	18012,9	56268,1	241002,7	у 13,3 р.	у 4,3р.
Частка витрат на виробництво реалізованої продукції в сумарних витратах, %	0,27	39,73	50,99	+50,72	+11,26
Чистий прибуток від основної діяльності	-	-712,7	66192,4	-	-
Чистий прибуток – всього	14714,9	17047,0	28405,9	198,4	166,7
Рівень рентабельності основної діяльності, %	-	-3,2	53,9		
Рівень рентабельності – всього, %	81,7	30,3	11,8	-69,9	-18,5

Для державних органів і кредиторів, а також і для керівництва підприємства необхідний правильний аналіз фінансово-економічного стану господарства. В аналізі фінансово-економічного стану зацікавлені й конкуренти, однак у негативному сенсі, позаяк прагнуть ослабити конкурентів. Для оцінення фінансово-економічного стану господарства потрібна його інформаційна база, щоб проаналізувати основні економічні показники підприємства.

У табл. 2.3 наведена система показників ефективності виробничо-господарської діяльності аналізованого підприємства.

На підставі табл. 2.3 можемо дійти висновку про зростання за останні три роки основних економічних показників виробничо-господарської діяльності ТОВ «XXXX»: на 187750,9 тис. грн збільшився чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, а собівартість реалізованої продукції зросла на 121548,5 тис. гривень. Це зумовлено тим, що збільшилося виробництво продукції і відповідно зросла собівартість реалізованої продукції. У 2020 р. підприємство не одержало ні прибутку, ні збитку, у 2021 р. одержало збитку на суму 712,7 тис. грн, а у

2022 р. сума прибутку становить 66192,4 тис. грн, що забезпечило рівень рентабельності від виробничої діяльності 53,9 %.

Таблиця 2.3

**Основні економічні показники виробничо-господарської діяльності
ТОВ «XXXX»**

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. до 2020 р., +/-
Середня кількість працівників, осіб	58	71	96	+38
Виручка від реалізації продукції, тис. грн	1342,6	21641,2	189093,5	+187750,9
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	1342,6	22353,9	122891,1	+121548,5
Наявність запасів, тис. грн	48969,5	39268,2	109287,9	+60318,4
у т. ч. грошових коштів	5546,6	3562,8	17714,7	+12168,1
Наявність власного капіталу і фондів, тис. грн	127452,1	143950,4	115516,8	-11935,3
у т. ч. основні засоби	15652,3	76806,7	205645,1	+189992,8
Незавершені капітальні інвестиції	182939,5	251027,5	131784,6	-511549,1
Наявність необоротних активів, тис. грн	204237,0	327834,2	337450,3	+133213,3
Прибуток (збиток), тис. грн	-	-712,7	66192,4	+66905,1
Рівень рентабельності, %	-	-3,2	53,9	+53,9

Підприємство також у 2022 р. порівняно з 2020 р. забезпечило зростання таких показників:

- наявності запасів – грошових активів – на 48150,3 тис. грн;
- наявності необоротних активів – на 133213,3 тис. грн;
- вартості основних засобів – на 189992,8 тис. грн.

За досліджуваній період наявність власного капіталу і фондів скоротилася на 11935,3 тис. грн, зменшилась і сума незавершених капітальних інвестицій на 511,5 млн грн.

Частину загальної політики управління оборотними активами і маркетингової політики підприємства ТОВ «XXXX» становить політика управління дебіторською і кредиторською заборгованостями, що спрямована на розширення обсягу реалізації продукції і полягає в оптимізації загального розміру заборгованості та забезпеченні її своєчасної інкасації.

Структуру дебіторської і кредиторської заборгованостей у ТОВ «XXXX» відображено в табл. 2.4.

**Структура дебіторської і кредиторської заборгованостей
ТОВ «XXXX», 2022 р.**

Вид заборгованості	На початок року		На кінець року		Зміна (+,-), тис. грн
	сума, тис. грн	струк- тура,%	сума, тис. грн	струк- тура,%	
Дебіторська заборгованість:					
-за товари, роботи і послуги	2111,6	11,8	11431,0	19,4	+9319,4
-за розрахунками з бюджетом	2984,0	39,1	17241,3	29,3	+14257,3
Інша дебіторська заборгованість	12526,0	71,1	30122,9	51,3	+17596,9
Разом	17621,6	100,0	58795,2	100,0	+41173,6
Кредиторська заборгованість за товари, роботи і послуги	31299,6	84,7	35725,5	81,9	+4425,9
Поточні зобов'язання за розрахунками:					
-з бюджетом	249,8	0,7	358,9	0,8	+109,1
-зі страхування	236,7	0,6	299,9	0,7	+63,2
-з оплати праці	987,2	2,7	1228,7	2,8	+241,5
-з учасниками	-	-	-	-	-
Інші поточні зобов'язання	4179,7	11,3	6007,4	13,8	+1827,7
Разом	36953,0	100,0	43620,4	100,0	+6667,4

Як бачимо (див. табл. 2.4), сума дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом у 2022 р. на його початок становила 2984 тис. грн, а на кінець року дебіторська заборгованість зросла на 14257,3 тис. грн і становила 17241,3. На 9319,4 тис. грн зросла й дебіторська заборгованість за товари, роботи і послуги. Відповідна кредиторська заборгованість на початок року становила 31299,6 тис. грн (84,7 %), а на кінець 2022 року – 35725,5 тис. грн (81,9 %).

Негативним явищем є зростання поточних зобов'язань за розрахунками з оплати праці (на 241,5 тис. грн) та зі страхування (на 63,2 тис. грн.) й інших поточних зобов'язань – на 1827,7 тис. грн. Загалом за 2022 р. кредиторська заборгованість зросла на 6667,4 тис. грн. Найбільшу частку становить заборгованість за товари, роботи і послуги.

Фінансовий стан ТОВ «XXXX» має низку показників, що відображають величину власного капіталу в процесі кругообігу та здатність товариства фінансувати свою діяльність на певний момент часу. Як відомо, капітал загалом – це сума коштів, нематеріальних активів, основних фондів. Поняття капіталу

зазвичай асоціюється з поняттям власності. У момент створення підприємства його стартовий капітал становить вартість майна підприємства і втілений в активах, інвестованих засновниками.

Підприємство створюють з метою здійснення підприємницької діяльності, у процесі якої воно використовує власний капітал і позикові кошти. Суму власного капіталу підприємства визначають відніманням від вартості майна боргових зобов'язань.

Аналітичні процедури з аналізу власного капіталу проводитимуть у п'ять етапів:

- підготовка до здійснення аналізу;
- аналіз частки власного капіталу в структурі підприємства та її динаміка;
- аналіз структури й складу власного капіталу;
- аналіз ефективності використання господарюючим суб'єктом власного капіталу;
- підбиття й узагальнення результатів аналізу.

Оцінку та динаміку власного капіталу господарства наведено в табл. 2.5.

На підставі аналізу табл. 2.5 можна стверджувати, що ТОВ «XXXX» протягом трьох років практично не має змін у динаміці власного капіталу, це стосується зареєстрованого капіталу і додаткового капіталу.

Нерозподілений прибуток зріс на 165 %, або на 11935,3 тис. грн. Ці дані свідчать, що з метою збільшення власного капіталу підприємство активно залучає необхідні ресурси для досягнення своїх цілей.

Вивчення динаміки деяких складових капіталу та власного капіталу загалом передбачає горизонтальний аналіз власного капіталу. З використанням цього аналізу розраховують темпи зростання за декілька періодів власного капіталу та його складових і визначають загальні тенденції їх зміни.

Вертикальний аналіз передбачає вивчення структури окремих складових власного капіталу суб'єкта господарювання. Під час цього аналізу розраховують питому вагу окремих складових в загальній вартості власного капіталу.

Динаміка величини власного капіталу ТОВ «XXXX»

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	У середньому за три роки
	тис. грн	тис. грн	тис. грн	тис. грн
Зареєстрований капітал (пайовий) капітал	143898,3	143898,3	143898,3	143898,3
Додатковий капітал	1915,7	1915,7	1915,7	1915,7
Резервний капітал	-	-	-	-
Нерозподілений прибуток	18361,9	1863,6	30297,2	16840,9
Неоплачений капітал	-	-	-	-
Усього	127452,1	143950,4	115516,8	128973,1

За досліджуваний період величина окремих складових власного капіталу не змінилися. Основна складова власного капіталу – зареєстрований (пайовий) капітал. Підприємство лише розпочало свою діяльність, тому проведення горизонтального і вертикального аналізу балансу не має сенсу.

Розглянемо детальніше зміни в структурі власного капіталу протягом 2022 р. (табл. 2.6).

За даними аналітичної табл. 2.6, сума власного капіталу підприємства становила на початок року 143950 тис. грн, а на кінець – 115517 тис. грн.

Таким чином, за рахунок нерозподіленого прибутку обсяг власного капіталу скоротився на суму 28433 тис. грн. Нерозподілений прибуток реінвестується в розвиток виробництва, позаяк підприємство активно розвивається.

Причини зміни капіталу протягом звітного періоду дослідимо далі. Такий аналіз здійснюватимемо на основі «Звіту про власний капітал», форма 4.

Розглянувши зміст статей звіту про власний капітал, проаналізуємо рух за звітний період власного капіталу підприємства, розрахуємо та проаналізуємо основні показники цього руху:

➤ коефіцієнт надходження капіталу:

$$K_H = [K_{H1}] : [ЗК_{K2}],$$

де K_{H1} – надходження капіталу за звітний період;

$ЗК_{K2}$ – залишок капіталу на кінець звітного періоду;

Аналіз руху власного капіталу ТОВ «XXXX», 2022 р.*

Показник	Зареєстрований капітал	Капітал у дооцінках	Додатковий капітал	Резервний капітал	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	Неоплачений капітал	Вилучений капітал	Всього
А	1(3**)	2(4)	3(5)	4(6)	5(7)	6(8)	7(9)	8(10)
1. Залишок на початок року за балансом	14389 8	-	1916	-	(1864)	-	-	143950
2. Скоригований залишок на початок року	14389 8	-	1916	-	(1891)	-	-	143923
3. Надходження	-	-	-	-	(28406)	-	-	28406
4. Використання	-	-	-	-	-	-	-	-
5. Залишок на кінець року	14389 8	-	1916	-	(30297)	-	-	115517
6. Коефіцієнт надходження (ряд. 3 / ряд. 5)	-	-	-	-	0,94	-	-	0,26
7. Коефіцієнт вибуття (ряд. 4 / ряд. 2)	-	-	-	-	-	-	-	-

*У дужках подано нумерацію граф за формою 4

➤ коефіцієнт використання капіталу:

$$K_B = [K_{B1}] : [3K_{H2}],$$

де K_{B1} – використання капіталу за звітний період;

$3K_{H2}$ – залишок капіталу на початок звітного періоду [4].

На основі даних табл. 2.6 можемо стверджувати, що за звітний період на підприємстві у складі власного капіталу не відбулося змін зареєстрованого й додаткового капіталу. Інші види капіталу відсутні, позаяк підприємство лишень розпочало свою діяльність. Оскільки використання капіталу за 2022р. відсутнє, то коефіцієнт вибуття розрахувати неможливо. Коефіцієнт надходження становить 0,26.

Аналіз ефективності використання капіталу є наступним етапом аналізу його використання [4].

Ефективність капіталу найкраще характеризує його рентабельність (табл. 2.7). Відсотковим відношенням балансового прибутку до обсягу капіталу вимірюють рівень рентабельності капіталу.

Аналіз рентабельності майнового капіталу у ТОВ «XXXX»

№ з/п	Показник	2021 р.	2022 р.
1.	Прибуток, тис. грн	17047,0	28405,9
2.	Виручка від реалізації продукції (без ПДВ), тис. грн	21641,2	189093,5
3.	Середньорічна вартість основних фондів, нематеріальних активів, тис. грн (основний капітал)	76806,7	205645,1
4.	Середньорічний залишок оборотних коштів, тис. грн (оборотний капітал)	39268,2	109287,9
5.	Середньорічна вартість капіталу (ряд. 3 + ряд. 4)	11607,4	314933,0
6.	Коефіцієнт фондомісткості продукції (ряд. 3 / ряд. 2), коп.	3,55	1,09
7.	Коефіцієнт оборотності оборотних коштів (ряд. 4 / ряд. 2)	1,81	0,58
8.	Прибуток на 1 грн реалізованої продукції (ряд. 1 / ряд. 2), коп.	0,78	0,15
9.	Рівень рентабельності капіталу (ряд. 1 / ряд. 5), коп.	1,46	0,15

*Розраховано на основі річних звітів

З метою аналізу рентабельності капіталу й визначення загальних її змін та розрахунку впливу основних факторів на ці зміни формують аналітичну таблицю.

Вплив зміни фондомісткості або фондovіддачі основних виробничих фондів:

$$а) x_2 = \text{ряд.8 гр.2: (ряд.6 гр.2 + ряд.7 гр.1)} \cdot 100;$$

$$б) x_2 - x_1. \text{ Тобто:}$$

$$а) 0,15 : (1,09 + 1,81) 100 = 5,2;$$

$$б) 5,2 - 1,46 = 3,74.$$

Отже, рівень рентабельності зріс на 3,74 п. за рахунок збільшення фондомісткості виробництва (зниження фондovіддачі) [4].

Зміна коефіцієнта закріплення матеріальних оборотних коштів, тобто зміна тривалості обороту оборотних коштів: ряд. 9 гр.2 – x_2 , тобто $0,15 - 1,81 = -0,66$ п.

За рахунок збільшення коефіцієнта закріплення оборотних коштів зменшився на 0,66 п. рівень рентабельності. Таким чином, загальне зниження збитковості основного та оборотного капіталу за чинниками становить 11 п., що

відповідає загальному зниженню збитковості у порівнянні з даними попереднього року.

У короткостроковій перспективі фінансовий стан підприємства оцінюють за допомогою показників ліквідності та платоспроможності, які характеризують можливість комплексних і вчасних розрахунків перед контрагентами за короткостроковими зобов'язаннями (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Аналіз ліквідності ТОВ «XXXX», 2020–2022 рр.

Показник	Рекомендовані показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Зміна (+,-)
Коефіцієнт загальної ліквідності	2	1,5931	1,6836	1,7461	0,1530
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,6 – 0,8	0,6731	0,6927	0,7508	0,0777
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	> 0,2	0,2768	0,2452	0,2836	0,0068
Коефіцієнт автономії	> 0,5	1,4387	1,6748	1,6901	0,2514
Робочий капітал	> 0	205337	136105	593296	613833

Провівши аналіз ліквідності, бачимо, що коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яка частина короткострокових позикових зобов'язань може бути сплачена негайно в разі необхідності. Рекомендована нижня межа показника пропонується в західній літературі – 0,2. Коефіцієнт розраховують як відношення грошових коштів до поточних зобов'язань.

Коефіцієнт швидкої ліквідності показує, наскільки короткострокові зобов'язання покриті найбільш ліквідними активами підприємства. До останніх належать грошові кошти та їх еквіваленти, тобто загальна вартість оборотних активів зменшується на запаси – найменш ліквідну їх частину. Найнижче значення цього показника орієнтовно становить 1, найвище – 2 [4].

Загальну оцінку ліквідності активів забезпечує коефіцієнт загальної (поточної) ліквідності, показуючи, скільки гривень поточних активів підприємства припадає на одну гривню поточних зобов'язань. Зростання такого показника розглядається як сприятлива тенденція. В обліково-аналітичній практиці за кордоном наводиться критичне (найменше) значення показника – 2.

Нижня межа зумовлена тим, що оборотних засобів має вистачати для погашення короткострокових зобов'язань, а не то підприємству загрожує банкрутство. На основі зіставлення розміру поточних зобов'язань з наявністю ліквідних коштів аналізують ліквідність. За інформацією з відповідної фінансової звітності розраховують результати як коефіцієнти ліквідності [4].

Як показали проведені нами розрахунки, усі коефіцієнти ліквідності є практично близькі до рекомендованого рівня з чіткою тенденцією до зростання, що свідчить про високу ліквідність підприємства. Високим є рівень коефіцієнта абсолютної ліквідності у 2020–2022 рр., близьким до оптимального рівня, що засвідчує про те, що підприємство спроможне погасити значну частку своїх боргів негайно.

За досліджуваний період значення коефіцієнта швидкої ліквідності було в межах нормативного і протягом аналізованого періоду незначно зросло. Це означає, що підприємство здатне погасити всі свої зобов'язання за рахунок найбільш ліквідної частки обігових коштів за їх обертання в грошову форму найближчим часом.

Значення коефіцієнта поточної ліквідності в динаміці аналогічне значенню коефіцієнта швидкої ліквідності. Це свідчить про перебування підприємства в дуже сприятливому стані, воно має достатньо ресурсів, які можна використати для погашення поточних зобов'язань.

2.2. Первинний облік власного капіталу

На кожному підприємстві відбувається формування й використання власного капіталу: у вигляді формування зареєстрованого капіталу під час заснування підприємства; для розподілу прибутку, визначення фінансового результату, формування резервного й додаткового капіталу тощо – у подальшій діяльності.

Для більшості операцій щодо обліку власного капіталу нема розроблених і затверджених первинних форм документації, тому обмежуються

бухгалтерськими довідками, які складають у довільній формі і які частково відображають суть господарської операції щодо обліку власного капіталу.

Затверджені для відповідного виду активів первинні документи використовують з метою обліку змін у власному капіталі, які пов'язані з рухом основних засобів, грошових коштів, матеріалів. Положенням про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку встановлено загальні вимоги до бухгалтерської звітності, облікових реєстрів і первинних документів.

Первинні документи є письмовими свідоцтвами, які фіксують і підтверджують господарські операції [63]. Їх складають на бланках типової форми, що затверджені Міністерством статистики України, та на бланках спеціалізованої форми, що затверджуються міністерствами й відомствами України. Первинні документи для обліку операцій з власним капіталом, згідно зі змінами, які спричиняють господарські операції в складі активів та пасивів підприємства, можна розділити на групи (рис. 2.1).

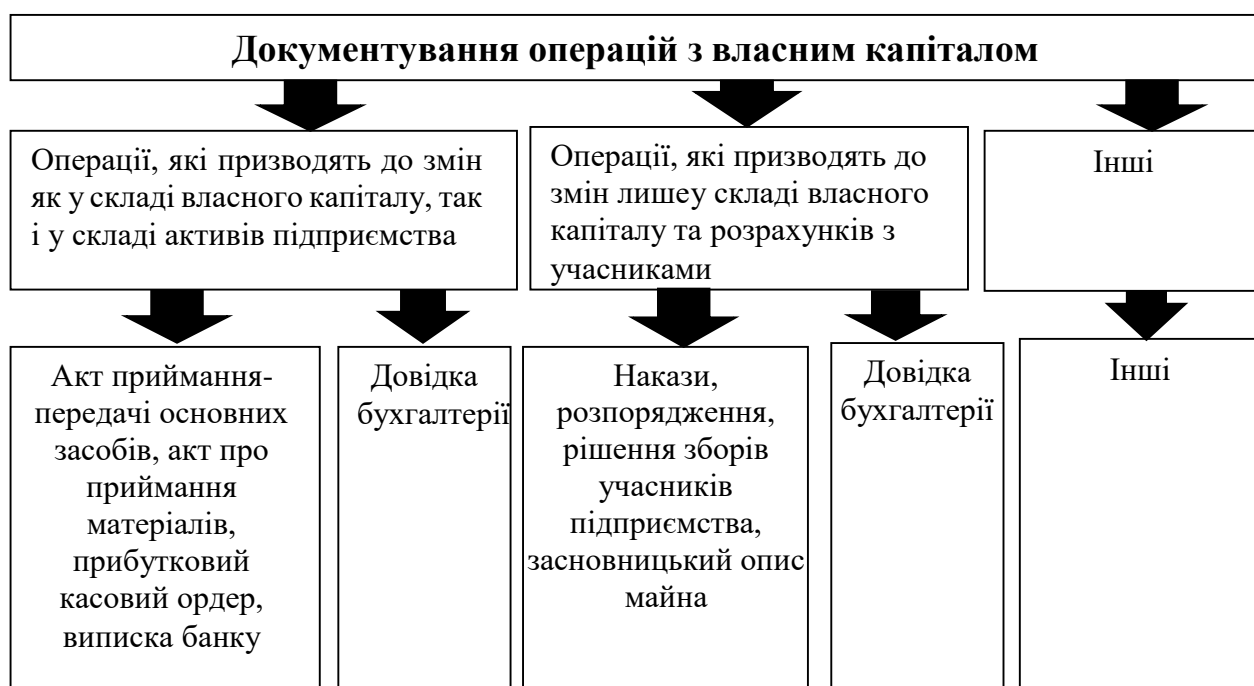

Рис. 2.1. Документування операцій з власним капіталом

Як свідчить практика, для значної кількості операцій щодо обліку власного капіталу нема розроблених стандартизованих первинних документів.

Згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [69] «підставою для бухгалтерського обліку господарських операцій є первинні документи, які фіксують факти здійснення господарських операцій», а згідно з Положенням про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, «господарські операції відображаються у бухгалтерському обліку методом їх суцільного і безперервного документування», тому з метою дотримання вимог цього Закону та Положення виникає потреба застосовувати універсальний документ з метою обліку цих операцій – бухгалтерську довідку.

Проте застосування такої довідки передбачається тільки в наказі Міністерства фінансів України «Про затвердження Методичних рекомендацій по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку» з метою виправити помилки минулих років та помилки в облікових реєстрах за звітний рік, які виявлені після внесення записів підсумків облікових реєстрів у Головну книгу, способом сторно. Згідно з цим документом, бухгалтерська довідка містить зміст помилки, суму та кореспонденцію рахунків бухгалтерського обліку, якою помилка виправляється [42].

Вплив на події й операції минулих періодів зміни облікової політики враховують, а також виправляють помилки, допущені при складанні фінансових звітів у попередні роки, коригуванням нерозподіленого прибутку на початок звітного року [43]. Оформляючи бухгалтерську довідку, бухгалтер розраховує величину цих коригувань. З метою виправлення помилок і зміни облікової політики нами пропонується застосування такої табличної форми документа, в якому передбачені можливі виправлення: у випадку зменшення прибутку передбачена кореспонденція рахунків за дебетом 44 рахунка, а у випадку збільшення прибутку – за кредитом 44 рахунка (табл. 2.9).

Підприємство може переоцінювати нематеріальні активи (стосовно яких існує активний ринок), об'єкт незавершеного будівництва, об'єкт основних засобів, якщо залишкова вартість цих об'єктів на дату балансу істотно різниться від їх справедливої вартості.

Форма для реєстрації виправлення помилок та змін облікової політики

Суть допущеної помилки чи впливу зміни облікової політики	Вплив на величину нерозподіленого прибутку	
	Зменшення прибутку в дебет 44 з кредиту рахунків	Збільшення прибутку з кредиту 44 в дебет рахунків

Суму дооцінки залишкової вартості об'єктів відображають у складі додаткового капіталу, а суму уцінки – у складі витрат. Під час переоцінки цих об'єктів враховують дані про попередні дооцінки та уцінки.

В акціонерному товаристві статутний капітал складають прості і привілейовані акції, і його збільшення можливе через збільшення акцій чинної номінальної вартості або за допомогою збільшення вартості акцій.

Збільшення статутного капіталу може відбуватися за рахунок індексації основних засобів. Потрібні відповідне рішення зборів учасників і реєстрація змін у статуті в установленому порядку для збільшення статутного капіталу. Підприємство може викупити оплачені акції в акціонера або його частку в статутному капіталі товариства для їх подальшого перепродажу чи анулювання. Проте операція така здійснюється після погодження на зборах засновників. Первинний документ у разі, коли акції викуповуються за готівкові кошти, – видатковий касовий ордер, коли ж за безготівковим розрахунком, то виписка банку. Перепродаж акцій чи часток документально оформляють аналогічно до погашення заборгованості з капіталу, і він залежатиме від виду наданого в оплату активу.

Анулювання викуплених акцій (часток) здійснюють на підставі рішення засновників, і воно спричинює зменшення статутного капіталу.

Бухгалтерську довідку оформляють і під час анулювання акцій (часток), і в разі їх перепродажу. Ми пропонуємо застосування такої табличної форми документа щодо розрахунку результату від перепродажу акцій (часток) чи їх анулювання для обліку цих операцій (табл. 2.10).

Форма для розрахунку результату від перепродажу акцій (часток) або їх анулювання

Кількість акцій	Номінальна вартість	Собівартість викуплених акцій	Сума, одержана від реалізації акцій (часток) Кредит	Результат перепродажу					
				Вартість перепродажу більша, ніж фактична собівартість (гр.4>гр.3)		Результат анулювання			
				Кредит 421	Кредит 422	Дебет 421	Дебет 422	Дебет 443	Дебет 40
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
						Вартість перепродажу менша, ніж фактична собівартість (собівартість викуплених та анульованих акцій більша за їх номінальну вартість) (гр.3>гр.4) (гр.3>гр.2)			

У цьому документі, на відміну від бухгалтерської довідки, систематизовано інформацію про номінальну і реальну вартість акцій, їхню кількість, можливу кореспонденцію рахунків у результаті перепродажу або анулювання акцій.

Необхідно також зазначити номер протоколу зборів засновників, на яких прийняте рішення щодо здійснення таких операцій.

У випадку виходу з господарського товариства його учасника останньому, окрім частки у зареєстрованому капіталі, належить також і частина майна підприємства, яка пропорційна його внеску в зареєстрований капітал. Рішення про вихід такого учасника з товариства приймають на загальних зборах і закріплюють протоколом, проте розрахунок частки майна, що йому належить, оформляють бухгалтерською довідкою.

Пропонуємо для обліку цієї операції використовувати документ такої форми (табл. 2.11). Щоб полегшити розрахунок належного учаснику майна, у запропонованому документі у складі власного капіталу виокремлено зареєстрований капітал, з якого частку учасника забирають, й інший власний капітал, в якому частка належить учаснику та виплачується резервного капіталу або за рахунок нерозподіленого прибутку (у разі його наявності).

Форма розрахунку частки власного капіталу в разі виходу учасника з товариства

Учасник товариства	Частка учасника у власному капіталі, %	Зареєстрований капітал, грн	Інші складові власного капіталу, грн					Частка, на яку зменшується статутний капітал (гр.3 - гр.2) (Дт 40 Кт 672)	Частка учасника в іншому майні підприємства, грн (гр.8 - гр.2)		
			Додатковий капітал	Резервний капітал,	Нерозподілений прибуток минулих років	Прибуток поточного року	Разом		Дт 441 Кт 672	Дт 43 Кт 672	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Зменшення статутного капіталу товариства за рахунок зменшення номінальної вартості акцій вимагає компенсації акціонерам такої різниці або призводить до збільшення капіталу, додатково вкладеного. Засновники акціонерного товариства можуть прийняти рішення щодо покриття невідшкодованих збитків за рахунок додаткового, пайового чи резервного капіталу. Таку операцію оформляють рішенням засновників. На суму безкоштовно отриманих необігових активів підприємство збільшує інший додатковий капітал. Нараховують знос у процесі їх експлуатації, на розмір якого визнають дохід від одержаних безоплатно активів і зменшується відповідно додатковий капітал. Цю операцію оформляють за допомогою бухгалтерської довідки.

Для надання первинним документам юридичної сили й доказовості під час їх складання треба стежити за правильністю їх оформлення, тобто наявністю всіх необхідних реквізитів: назва підприємства, від імені якого складено документ, назва форми (документа), код форми, місце і дата складання, зміст господарської операції і її вимірники (в вартісному та натуральному виразі), посади, прізвища й підписи осіб, що відповідальні за дозвіл і виконання господарської операції та складання первинного документа.

2.3. Організація аналітичного й синтетичного обліку власного капіталу на підприємстві

У зв'язку з тим, що господарська діяльність формується в умовах глобалізації, постійно зростають вимоги до бухгалтерського обліку.

Стосовно власності і фінансово-майнового стану господарюючих суб'єктів і результатів такої діяльності розширюється коло зацікавлених користувачів інформації. В таких умовах зростають вимоги щодо повноти й достовірності інформації, яка надається бухгалтерською службою стосовно обліку складових власного капіталу.

Методикою обліку зареєстрованого (пайового) капіталу передбачено здійснення певних кроків.

Насамперед доцільно формувати необхідний обсяг зареєстрованого (пайового) капіталу, яким забезпечується достатній розвиток підприємства в економічній площині. Цю задачу реалізують визначенням загальної потреби в капіталі для фінансування активів, необхідних підприємству в процесі фінансово-господарської діяльності, формуванням можливості стосовно фінансування оборотних і необоротних активів, створенням системи заходів стосовно залучення капіталу різноманітних форм.

За напрямками використання і видами діяльності доцільно виконати раціональне розподілення зареєстрованого (пайового) капіталу. Це завдання реалізують розглядаючи можливості у використанні капіталу для різних видів діяльності підприємства й відповідних господарських процесів.

Щоб досягти максимальної дохідності капіталу в умовах прогнозування рівня фінансового ризику, доречно розробити конкретні методи. З метою забезпечити максимальну прибутковість капіталу потрібно досягти його формування за рахунок оптимального зіставлення власного й позичкового капіталу, який залучають. Залучення капіталу у таких формах за певних умов може забезпечити для підприємства найвищий рівень прибутку. Щоб виконати таке завдання, потрібно враховувати, що досягти максимальної прибутковості

капіталу можливо за умови істотного збільшення рівня фінансування ризиків, що пов'язані з його формуванням.

Потрібно прогнозувати заходи, пов'язані з мінімізацією фінансового ризику, який пов'язаний з використанням власного капіталу, за певного рівня його прибутковості.

У процесі розвитку підприємства повинні розроблятися заходи стосовно його фінансової рівноваги, і це має здійснюватися постійно. Ця рівновага можлива в разі забезпечення оптимальної структури залученого капіталу, і має здійснюватися його авансування в необхідних обсягах стосовно високоліквідних активів.

Необхідно розробляти заходи з боку засновників підприємства щодо рівня фінансового контролю за його фінансово-господарською діяльністю. Такий контроль може проводитися за наявності контрольного пакета акцій.

Варто формувати заходи зі забезпечення фінансової гнучкості підприємства, які має вживати кожне підприємство. Важливе значення тут мають терміни залучення капіталу та зменшення рівня фінансових ризиків, а також своєчасні розрахунки між контрагентами.

Належить розробляти заходи з оптимізації обороту капіталу. Таке завдання спрямоване на ефективне управління потоками різних форм капіталу на підприємстві.

Обов'язково потрібно розробляти заходи, спрямовані на своєчасне реінвестування капіталу, що забезпечить необхідний рівень раціональної діяльності підприємства, адже рівень ефективної господарської його діяльності в майбутньому значною мірою залежить від цілеспрямованості формування власного його капіталу.

Формування статутного капіталу полягає в наступному: до державної реєстрації ТОВ усі його учасники мають вкласти не менше 50 % як внесок, який вказується в установчих документах та затверджується довідкою з банку, коли внеском учасника є грошові кошти. Внесок до статутного капіталу може бути і у

формі майна, яке реєструється у натуральній формі актом та актом експертної оцінки цього майна.

На сьогодні немає обмежень у мінімальних розмірах статутних капіталів командитного і повного товариств, товариств з додатковою відповідальністю і товариств з обмеженою відповідальністю.

Стосовно приватних підприємств, то не встановлюється обсяг їх статутного фонду.

У методиці обліку зареєстрованого (пайового) капіталу відображається процедура його визнання на рахунках бухгалтерського обліку.

Вимоги законодавства, що пов'язані з реєстрацією внесків учасників, впливають на структуру зареєстрованого (пайового) капіталу. Згідно з цими вимогами виділяють статутний капітал чи пайовий капітал, їх реєстрація є обов'язковою. Інший капітал не підлягає реєстрації. Вони мають різні функції. Зареєстрований капітал охоплює статутний капітал господарських товариств, який призначений для заснування підприємства і його діяльності, а також виконує захисну, управлінську та контрольну функції, які дають суб'єктам контрольного пакета акцій змогу вести стратегічну й формувати дивідендну політику та контролювати кадрові питання.

Відповідно до сучасного Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань, господарських операцій підприємств та організацій, до зареєстрованого капіталу, який відображається на рахунку 40, відносять: 401 «Статутний капітал»; 402 «Пайовий капітал»; 403 «Інший зареєстрований капітал»; 404 «Внески до незареєстрованого статутного капіталу».

Зареєстрований (пайовий) капітал становить частину внесків власників до капіталу підприємства, юридично оформлену, офіційно оголошену і належним чином зареєстровану.

Зареєстрований капітал відображають на рахунку 40 із такими субрахунками:

1) на субрахунку 401 «Статутний капітал» відображають статутний капітал товариства. За кредитом субрахунка 401 «Статутний капітал» відбувається

збільшення статутного капіталу, а за дебетом – його зменшення (вилучення). Сальдо субрахунка 401 відповідає розміру статутного капіталу, який відображено в статуті або статутному договорі. Аналітичний облік за цим рахунком ведуть за видами капіталу;

2) на субрахунку 402 «Пайовий капітал» відображають та узагальнюють інформацію про розмір пайових внесків членів колективного підприємства, сума яких в установчих документах передбачена. Аналітичний облік субрахунка 402 «Пайовий капітал» ведуть за видами капіталу та в розрізі колективних і індивідуальних членів;

3) на субрахунку 403 «Інший зареєстрований капітал» відображають зареєстрований капітал інших підприємств, формування якого передбачене в установчих документах, а саме приватних підприємств;

4) на субрахунку 404 «Внески до незареєстрованого статутного капіталу» відображають внески для формування статутного капіталу.

Питання щодо оцінки внесків до статутного капіталу є суперечливим. Згідно зі статтею 86 Господарського кодексу в господарських товариствах в Україні порядок оцінки внесків визначається установчими документами товариства і здійснюється зі згоди його учасників, а у певних випадках, що встановлені законом, така оцінка піддається незалежній експертній перевірці. Критерії, за якими буде проводитися оцінка внесків (договірна оцінка), можуть фактично визначати самі засновники господарських товариств. Ця оцінка суб'єктивна і, можливо, відрізнятиметься від ринкової чи балансової. Під час створення підприємства засновники можуть занизити чи завищити вартість своїх активів. У разі, якщо засновники дійти спільної думки в оцінці майна не можуть, в бюро технічної інвентаризації чи в торгово-промисловій палаті проводиться експертна оцінка.

Ціна майна, зазначено в Законі України «Про акціонерні товариства», яке вноситься засновниками акціонерного товариства в рахунок оплати акцій товариства, повинна відповідати ринковій вартості цього майна. При цьому ринкову вартість майна визначають на засадах незалежної оцінки, що проведена

згідно із законодавством про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність, тобто із Законом України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» [68], [78].

Важлива складова власного капіталу й самостійний об'єкт бухгалтерського обліку – додатковий капітал, інформацію про який розкривають окремим показником у фінансовій звітності. Додатковий капітал, з одного боку, формується на етапі створення товариства й наступних внесків засновників понад розмір зареєстрованого статутного капіталу, а з іншого – нагромаджується в результаті фінансово-господарської діяльності.

Для обліку й узагальнення інформації щодо формування та використання коштів додаткового капіталу призначений пасивний балансовий рахунок 42 «Додатковий капітал». На рис. 2.2 наведено основні джерела формування додатково вкладеного та іншого додаткового капіталу, а також подано характеристику субрахунків рахунка 42 «Додатковий капітал».

Додатковий капітал становить суму, грн, на яку вартість реалізації випущених акцій перевищує номінальну їхню вартість. Він збільшується на суму емісійного доходу.

У процесі діяльності підприємства виникають операції, які спричиняють зміни додатково внесеного капіталу (табл. 2.12).

Додатковий капітал у бухгалтерському обліку обліковується на рахунку 42 «Додатковий капітал», на ньому узагальнюється інформація про суми, на які вартість реалізації випущених акцій перевищує їх номінальну вартість, а також інформація щодо сум дооцінки необоротних активів та фінансових інструментів і вартість необоротних активів, які отримані підприємством безкоштовно від інших осіб, й інші види додаткового капіталу.

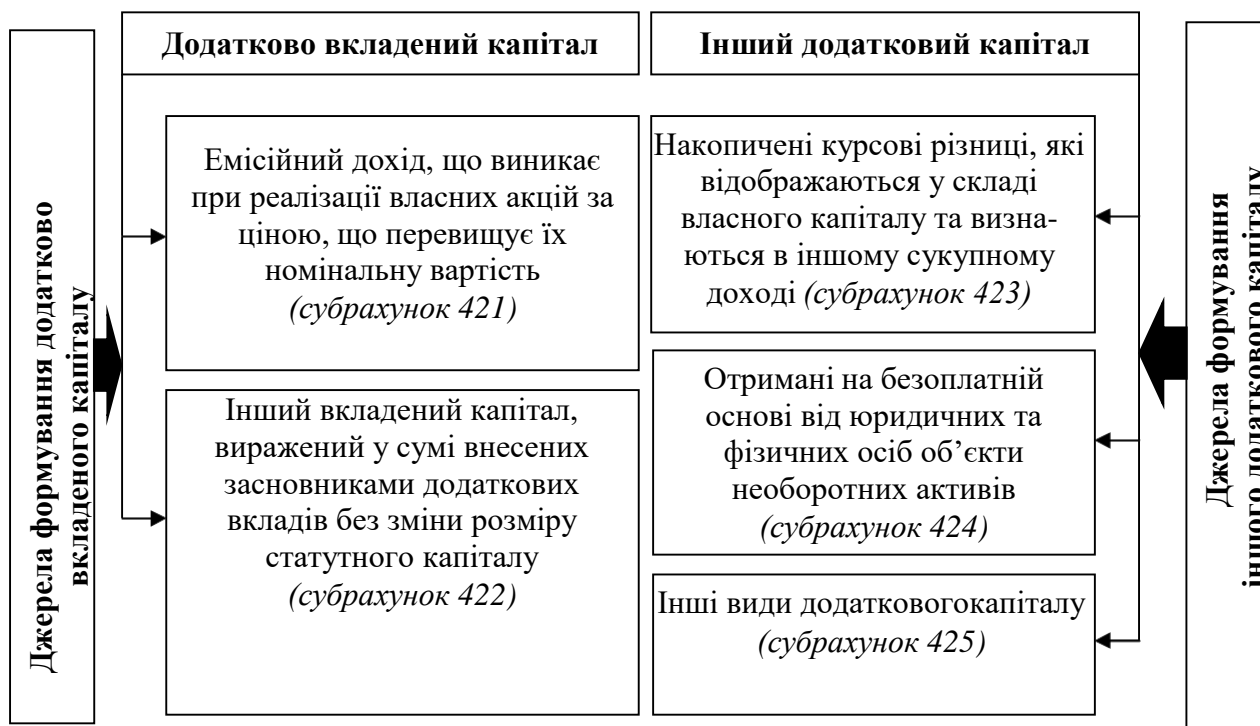

Рис. 2.2. Основні джерела формування додатково вкладеного та іншого додаткового капіталу

Джерело: [9, с. 348]

За кредитом рахунка 42 «Додатковий капітал» відображають збільшення додаткового капіталу, а за дебетом – його зменшення. До рахунка 42 «Додатковий капітал» входять такі субрахунки: 421 «Емісійний дохід», 422 «Інший вкладений капітал», 423 «Накопичені курсові різниці», 424 «Безоплатно одержані необоротні активи», 425 «Інший додатковий капітал».

Додатковий капітал у балансі підприємства відображають у рядку 1410. Однак НП(С)БО 1, яким затверджена поточна форма балансу № 1, не містить ні визначення цього поняття, ні рекомендацій щодо заповнення цього рядка. Отже, інформацію про те, які в рядку 1410 записують суми, треба збирати, вдаючись до багатьох чинних нормативних документів.

Відповідно до п. 2.17 П(С)БО 25, у рядку «Додатковий капітал» балансу форми №1-м показують суми дооцінки необоротних активів, вартість необоротних активів, безоплатно одержаних підприємством від інших юридичних і фізичних осіб, та інші види додаткового капіталу (без уточнення, що це за види).

Операції, що призводять до змін додаткового капіталу

Зміни додаткового капіталу	
Збільшення (+)	Зменшення (-)
Операції, що призводять до збільшення додатково внесеного капіталу:	Операції, що призводять до зменшення додатково внесеного капіталу:
розміщення акцій за вартістю, вищою від номінальної;	розміщення акцій за вартістю, нижчою від номінальної;
придбання чи продаж викуплених акцій за ціною, нижчою від номінальної вартості чи/або попередньо виплаченої вартості (при веденні обліку методом номінальної вартості);	придбання чи продаж викуплених акцій за ціною, вищою від номінальної вартості чи/або попередньо виплаченої вартості (при веденні обліку методом номінальної вартості);
продаж викуплених акцій за ціною, вищою від вартості придбання (при веденні обліку методом затрат);	продаж викуплених акцій за ціною, нижчою від вартості придбання (при веденні обліку методом затрат).
отримання в дарунок раніше розміщених акцій чи інших активів.	
Операції, що можуть призводити до збільшення додатково внесеного капіталу:	Операції, що можуть призводити до зменшення додатково внесеного капіталу:
конвертація конвертованих привілейованих акцій;	конвертація конвертованих привілейованих акцій;
анулювання відкличних привілейованих акцій;	анулювання відкличних привілейованих акцій;
конвертація конвертованих облігацій;	
дооцінка активів;	уцінка необоротних активів;
безоплатне одержання необоротних активів.	вибуття необоротних активів.

Зокрема, відповідно до Інструкції № 291, рахунок 42 «Додатковий капітал» призначено для узагальнення інформації про суми, на які вартість реалізації випущених акцій перевищує номінальну їх вартість, а також про вартість необоротних активів, які отримані підприємством безоплатно від інших осіб, та інші види додаткового капіталу. Суми прибутку та збитків від реалізації акцій відображаються на субрахунку 421 «Емісійний дохід». Відповідно до п. 25 П(С)БО 13, тут показують і витрати на випуск чи придбання інструментів власного капіталу. На однойменному субрахунку 424 фіксують безоплатно отримані необоротні активи.

Рахунок 42 вміщує такі субрахунки:

➤ субрахунок 422 «Інший вкладений капітал». На ньому відображають вкладений засновниками підприємств (окрім акціонерних товариств) капітал,

який перевищує статутний, інші внески тощо без рішення щодо змін розміру статутного капіталу;

➤ субрахунок 423 «Накопичені курсові різниці». На ньому узагальнюють інформацію про курсові різниці, які відображаються в складі власного капіталу і визнаються в іншому сукупному доході. Відповідно до п. 8 П(С)БО 21, на цьому субрахунку відображають курсові різниці, які виникають під час формування статутного капіталу внаслідок перерахунку зобов'язань засновників;

➤ субрахунок 425 «Інший додатковий капітал». На цьому субрахунку обліковують інші види додаткового капіталу, які на інших субрахунках рахунка 42 не відображають.

За дебетом цього субрахунка, відповідно до п. 30 П(С)БО 7, проходить сума в загальному порядку нарахованої амортизації об'єктів зовнішнього впорядкування і житлових будинків, які перебувають на балансах житлово-комунальних організацій, що належать сфері управління місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а також автомобільних доріг загального користування. У разі, якщо ці об'єкти дооцінювали, то насамперед зменшується капітал у дооцінках (рахунок 41 «Капітал у дооцінках»), а якщо додаткового капіталу підприємства (суми кредитового сальдо на субрахунку 425) забракне, тоді зменшується статутний капітал на залишок суми такої амортизації (субрахунок 401). Відповідно до п. 12 П(С)БО 12, також інвестори, що ведуть облік фінансових інвестицій за методом участі в капіталі, на субрахунку 425 показують суми зміни загальної величини власного капіталу об'єкта інвестування за рахунок чистого прибутку (збитку) за звітний період.

Найпоширеніші операції, за яких виникає й використовується додатковий капітал підприємства, відображено в табл. 2.13.

Для резервного капіталу в Плані рахунків бухгалтерського обліку призначений пасивний рахунок 43 «Резервний капітал». За кредитом рахунка відображається створення резервів, а за дебетом – їх використання.

Бухгалтерські проведення з обліку додаткового капіталу

№ з/п	Опис господарської операції	Дебет	Кредит
1.	Збільшено первісну вартість ОЗ на суму дооцінки	10	411
2.	Збільшено суму зносу на суму дооцінки зносу	411	13
3.	Списується сума нарахованого зносу	13	10
4.	Списується залишкова вартість об'єкта ОЗ	976	10
5.	Списується сума перевищення дооцінок над уцінками**	411	441
6.	Оприбутковано безоплатно отриманий об'єкт ОЗ	10	424
7.	Нараховано амортизацію за перший місяць експлуатації (сума умовна)	23	13
8.	Одночасно визнано дохід від безоплатного отримання об'єкта ОЗ у сумі нарахованої амортизації	424	745
9.	На поточний рахунок зараховано суму додаткового внеску	311	422
10.	Сформовано статутний капітал	46	40
11.	Засновник вніс внесок до статутного капіталу	312	46

Аналітичний облік резервного капіталу ведуть джерелами створення капіталу, за його видами й напрямом використання. Як такий, резервний капітал являє собою суму резервів, що створені відповідно до чинного законодавства і статутних документів у розмірі не менше як 5 % від щорічного прибутку (за рахунок нерозподіленого прибутку).

На рахунку 43 «Резервний капітал» відображають інформацію щодо наявності й руху резервів.

Аналіз нормативно-правових актів, якими встановлено суму для господарських товариств резервного капіталу, дозволив виявити, що:

- резервний фонд, згідно із Законом України «Про господарські товариства», повинен становити не менше ніж 25 % від статутного капіталу;
- у господарському товаристві створюється, згідно зі ст. 87 Господарського кодексу України, резервний фонд у сумі, що встановлена установчими документами, однак не менш ніж 15 % від статутного капіталу [78].

На основі аналізу теоретико-методичних розробок та практичної діяльності суб'єктів господарювання стосовно обліку резервного капіталу, а також за результатами проведеного дослідження пропонуємо з метою підвищення концепції якості зазначеного об'єкта обліку до рахунку 43 «Резервний капітал»

відкрити такі субрахунки: 431 «Обов'язковий резерв за законодавством»; 432 «Резерв розвитку товариства»; 433 «Резерв переоцінки об'єктів необоротних активів». Введення таких субрахунків сприятиме підвищенню аналітичних можливостей облікової інформації з метою управління власним капіталом.

Балансовий рахунок 44 «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)» згідно з чинними нормативно-правовими актами із питань бухгалтерського обліку, призначено для узагальнення інформації щодо операцій з нерозподіленим прибутком (непокритим збитком) поточного і минулих років, а також щодо суми використаного прибутку в поточному році. За кредитом рахунка 44 відображають збільшення прибутку від усіх видів діяльності, а за дебетом – визнання збитків і використання прибутку.

На субрахунку 441 «Прибуток нерозподілений» відображають наявність та рух нерозподіленого прибутку, а на субрахунку 442 «Непокриті збитки» відображають непокриті збитки, списання їх здійснюють за рахунок нерозподіленого прибутку, пайового, резервного або додаткового капіталу тощо. На субрахунку 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді» відображають розподіл прибутку між власниками (нарахування дивідендів), відрахування до резервного капіталу, виплати за облігаціями й інше використання в поточному періоді прибутку.

За допомогою кореспонденції рахунка 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» із рахунками бухгалтерського обліку відповідних об'єктів класів 1–6, відповідно до П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах», відображають виправлення помилок за минулі звітні періоди (роки), які виявлено в поточному році.

Суму нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) на кінець звітного періоду визначають за формулою

$$НП1 Н31 = НП0 Н30 + П+ЧП1 Ч31 - Д1 - ВРк1 - ВСк1 - ІВ1 \quad (2.1),$$

де НП1 Н31 – нерозподілений прибуток відповідно на кінець і початок звітного періоду;

НПО Н30 – непокритий збиток відповідно на кінець і початок звітнього періоду;

П – виправлення помилок та зміни в обліковій оцінці за попередні звітні періоди;

ЧП1 – чистий прибуток, який визначено за звітний період у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід);

ЧЗ1 – чистий збиток, який визначено за звітний період у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід);

Д1 – нараховані у звітному періоді дивіденди акціонерам (засновникам);

ВРк1 – відрахування у звітному періоді до резервного капіталу за рахунок чистого прибутку;

ВСК1 – відрахування у звітному періоді до статутного капіталу за рахунок чистого прибутку;

ІВ1 – інші відрахування з прибутку відповідно до вимог чинного законодавства й установчих документів.

Порядок відображення операцій, що пов'язані з нерозподіленим прибутком (непокритим збитком), в системі рахунків бухгалтерського обліку залежний від змісту здійснених операцій, що їх можна поділити умовно на три блоки: коректування розміру початкового залишку нерозподіленого прибутку; формування прибутку, збитку (тобто чистого фінансового результату); використання у звітному періоді прибутку.

Відповідно до норм національних стандартів бухгалтерського обліку фінансовий результат визначають, порівнюючи доходи й витрати в розрізі видів діяльності підприємства: операційної, фінансової та інвестиційної. Для обліку та узагальнення інформації щодо фінансових результатів призначено рахунок 79 «Фінансові результати», за кредитом якого відображають суми в порядку закриття рахунків обліку доходів, а за дебетом – обліку витрат і належну суму нарахованого податку на прибуток.

У практиці обліку можливе виникнення ситуації, коли визначено за одними субрахунками рахунка 79 «Фінансові результати» прибуток, а за іншими –

збиток. Через це розгорнутий результат відображають на рахунку 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)»: на субрахунку 441 «Прибуток нерозподілений» – прибуток; а на субрахунку 442 «Непокриті збитки» – збиток.

Прибуток, збиток тобто чистий фінансовий результат, наростаючим підсумком накопичується з початку року і в подальшому його нерозподілена частина відображається в Балансі як нерозподілений прибуток (непокритий збиток). Порядок використання прибутку господарюючого суб'єкта, як передбачено в Господарському кодексі України (ч. 3 статті 142), визначає власник чи уповноважений ним орган згідно із законодавством та установчими документами [15]. З цього робимо висновок про те, що на законодавчому рівні напрями використання прибутку чітко не є обумовлені. Прибуток розподіляють у кінці звітного року, однак протягом року цей об'єкт обліку можна використовувати на визначені потреби господарюючого суб'єкта.

Отриманий прибуток використовують на: 1) виплату дивідендів засновникам; 2) реінвестування прибутку.

Для узагальнення інформації щодо розподілу й використання прибутку призначений субрахунок 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді». За дебетом відображають, суми прибутку, що використані впродовж звітного року, а за кредитом – наприкінці року списання використаного прибутку на зменшення розміру нерозподіленого прибутку чи збільшення суми непокритого збитку.

В обліку спрямування прибутку на збільшення розміру складових власного капіталу відображають так:

- статутного капіталу Дт 443 Кт 401;
- пайового капіталу Дт 443 Кт 402;
- додаткового капіталу Дт 443 Кт 42;
- резервного капіталу Дт 443 Кт 43.

Розподіл прибутку підприємства на виплату його засновнику дивідендів відображається в обліку за Дт 443 Кт 671.

Спрямування виплат, нарахованих засновнику на збільшення статутного капіталу відображається в обліку Дт 671 Кт 401.

Погашення перед засновниками господарського товариства заборгованості грошовими коштами – Дт 671 Кт 30, 31.

У табл. 2.14 наведено основні бухгалтерські проводки з руху нерозподілених прибутків (непокритих збитків).

Прибуток відповідно до вимог господарського законодавства може слугувати як джерело збільшення статутного капіталу господарюючого суб'єкта внаслідок реінвестиції дивідендів. Таке збільшення статутного капіталу передбачає нарахування дивідендів і спрямування їх на поповнення статутного капіталу.

Таблиця 2.14

Основні бухгалтерські проводки з відображення руху нерозподілених прибутків (непокритих збитків)

Господарська операція	Дебет	Кредит
Нарахування та виплата дивідендів фізичним особам		
Нараховано дивіденди	443 (441)	671
Вираховано із суми дивідендів податок на дивіденди	671	641
Перераховано податок на дивіденди	641	311
Перераховано авансові внески з податку на прибуток за загальною ставкою оподаткування	641	311
Отримано готівку для виплати дивідендів	301	311
Виплачено дивіденди	671	301
Інші операції з нерозподіленими прибутками (непокритими збитками)		
Нараховано відсотки за облігаціями (дисконт)	443	522,523
Закрито рахунок «Прибуток, використаний у звітному році»	79	443
Включено до складу нерозподіленого прибутку частину прибутку звітного року, крім використаного	79	441
Закрито збитки звітного року	442	79
Сформовано резервний капітал	441	43
Закрито збитки за рахунок резервного капіталу	43	442
Закрито збитки за рахунок нерозподіленого прибутку	441	442
Покриття збитків іншим додатковим капіталом	425	442
Покриття збитків зменшенням статутного капіталу	40	442

Прибуток можна розподілити й на інші цілі, що передбачаються вимогами нормативно-правових актів, установчих документів і наказу про облікову політику підприємства. Автори Н. Правдюк, Т. Мулик, Мулик Я. під час розгляду порядку використання прибутку зазначають, що прибуток

підприємства – одне з джерел покриття фінансових санкцій. А отже, нарахування деяких штрафних санкцій (наприклад, за понадлімітне споживання природних ресурсів, непрацевлаштування інвалідів тощо) повинно відображатися за дебетом субрахунка 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді» у кореспонденції з кредитом субрахунка 642 «Розрахунки за обов'язковими платежами» [67]. Вважаємо такий підхід хибним, позаяк нарахування штрафних санкцій є пов'язане із зменшенням економічних вигод і збільшенням зобов'язань щодо їх погашення в майбутньому, а отже, наведені операції за економічним змістом належать до витрат діяльності і не можуть класифікуватися як один з напрямів використання прибутку.

2.4. Порядок розкриття інформації про власний капітал у фінансовій звітності

Забезпечення користувачів з метою ухвалення рішень правдивою, неупередженою та повною інформацією щодо фінансового стану підприємства є метою складання фінансової звітності. Чинне законодавство визначає порядок надання користувачам фінансової звітності.

Фінансовою звітністю забезпечуються інформаційні потреби користувачів у питаннях:

- придбання, продажу та володіння цінними паперами;
- оцінки здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання; участі в капіталі підприємства;
- оцінки якості управління;
- визначення суми дивідендів, що підлягають розподілу;
- регулювання діяльності підприємства;
- забезпеченості зобов'язань підприємства.

Фінансова звітність повинна містити таку інформацію й дані про: підприємство; дату звітності і звітний період; валюту звітності й одиницю її виміру; відповідну інформацію щодо звітного та попереднього періоду; облікову

політику підприємства та її зміни; обмеження щодо володіння активами; консолідацію фінансових звітів; участь у спільних підприємствах; переоцінку статей фінансових звітів; припинення (ліквідацію) окремих видів діяльності; іншу інформацію, яка передбачена відповідними положеннями (стандартами); виявлені помилки минулих років та пов'язані з ними коригування.

Розкриттю у фінансовій звітності підлягає інформація про підприємство, яка охоплює такі елементи: назва, організаційно-правова форма і місцезнаходження підприємства; середня кількість персоналу підприємства впродовж звітного періоду; короткий опис основної діяльності підприємства; назва органу управління, у віданні якого підприємство перебуває, або назва його материнської (холдингової) компанії.

Фінансовий звіт має вміщувати дату, на яку наведено його показники, чи період, за який він складений. У разі, якщо період, який фінансовий звіт охоплює, відрізняється від звітного, що передбачений Положенням (стандартом), тоді причини й наслідки цього мають бути розкриті в примітках до фінансової звітності.

Під час підготовки фінансової звітності необхідно дотримуватися певних вимог, які закріплені НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (рис. 2.3).

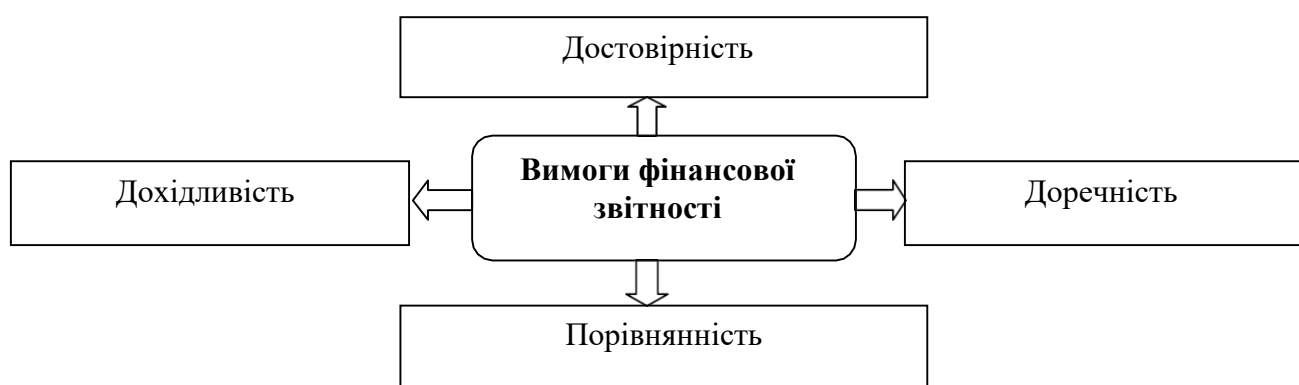

Рис. 2.3. Основні вимоги до фінансової звітності щодо власного капіталу

Квартальну фінансову звітність підприємства подають не пізніше ніж 25 числа місяця, що настає за звітним кварталом, а річну – не пізніше 28 лютого року, наступного за звітним.

ТОВ «XXXX» складає форму 1 «Баланс», форму 2 «Звіт про фінансові результати», форму 3 «Звіт про рух грошових коштів», форму 4 «Звіт про власний капітал», форму 5 «Примітки до річної фінансової звітності».

Форми звітності складають як за рік, так і за квартали. Підприємство також складає квартальний та річний звіти, де наявна вся інформація про підприємство, про засновників, учасників, власників акцій, посадових осіб, кількість працівників, відомості про цінні папери емітента, опис бізнесу, інформація про майновий стан і фінансово-господарську діяльність підприємства, фінансову звітність, складену за національними та за міжнародними стандартами, копія протоколу загальних зборів емітента та аудиторський висновок.

Як у фінансовому звіті, у Балансі відображається узагальнена, побудована за стандартизованою формою інформація про активи, зобов'язання і власний капітал станом на кінець останнього дня звітного періоду (року, 9 місяців, півріччя, кварталу). Відповідно до класифікації НП(С)БО 1 складові власного капіталу відображаються станом на початок і кінець звітного періоду в першому розділі пасиву Балансу [50].

При цьому першим розділом пасиву Балансу охоплюються такі складові власного капіталу: статутний капітал, додатково вкладений капітал, інший додатковий капітал, нерозподілений прибуток (непокритий збиток), резервний капітал, неоплачений капітал та вилучений капітал (табл. 2.15).

Звіт про власний капітал складають, щоб відобразити інформацію про види власного капіталу підприємства і розкрити й проаналізувати причини, які зумовили його зміни (зменшення, збільшення) упродовж звітного періоду. Цей звіт згідно з чинним законодавством, складають раз на рік підприємства всіх форм власності, за винятком суб'єктів малого підприємництва, бюджетних установ, банків та представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності.

Звіт про власний капітал додають до річного звіту вигляді двох таблиць – за звітний і за попередній періоди. Це дає змогу аналізувати інформацію про зміни капіталу. Складають звіт про власний капітал після заповнення Балансу, Звіту про фінансові результати та рух грошових коштів.

Складові розділу пасиву Балансу

Назва статті	Код ряд.	Визначення статей згідно з НП(С)БО 1
I. Власний капітал		
Зареєстрований капітал (пайовий капітал)	1400	У статті «Зареєстрований капітал» наводять зафіксовану в установчих документах загальну вартість активів, які є внеском власників (учасників) до капіталу підприємства (або «Пайовий капітал», у ньому наводиться сума пайових внесків членів спілок та інших підприємств, що передбачена установчими документами).
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	У статті «Внески до незареєстрованого статутного капіталу» вказують інформацію про розмір внесків, які надходять для формування оголошеного, але ще не зареєстрованого статутного капіталу за умови, що інформація відповідає ознакам суттєвості.
Капітал у дооцінках	1405	У статті «Капітал у дооцінках» наводять суму дооцінки необоротних активів і фінансових інструментів.
Додатковий капітал	1410	У статті «Додатково вкладений капітал», підприємства відображають суму капіталу, який вкладено засновниками понад статутний капітал.
Емісійний дохід	1411	У статті «Емісійний дохід» відображають суму, на яку вартість продажу акцій власної емісії перевищує їх номінальну вартість.
Накопичені курсові різниці	1412	У статті «Накопичені курсові різниці» відображають накопичені курсові різниці. Підприємство їх розраховує, якщо виникає дебіторська заборгованість або зобов'язання за розрахунками із господарською одиницею за межами України, погашення яких не плануються і не є ймовірними в найближчій перспективі.
Резервний капітал	1415	У статті «Резервний капітал» наводять суму резервів, створених, відповідно до чинного законодавства або установчих документів, за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства.
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	У статті «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)» відображають або суму прибутку, або суму непокритого збитку. Суму непокритого збитку наводять у дужках та вираховують при визначенні підсумку власного капіталу.
Неоплачений капітал	1425	У статті «Неоплачений капітал» відображають суму заборгованості власників (учасників) за внесками до статутного капіталу. Цю суму наводять у дужках і вираховують при визначенні підсумку власного капіталу.
Вилучений капітал	1430	У статті «Вилучений капітал» господарські товариства відображають фактичну собівартість акцій власної емісії або часток, викуплених товариством у його учасників. Суму вилученого капіталу наводять у дужках, і вона підлягає вирахуванню при визначенні підсумку власного капіталу.
Інші резерви	1435	У статті «Інші резерви» наводять інші компоненти власного капіталу, які не можуть бути включені до наведених вище статей розділу.

У звіті про власний капітал відображають таку інформацію: чистий прибуток (збиток) звітного періоду; зміни облікової політики й виправлення

суттєвих помилок, відображають як коригування початкового сальдо нерозподіленого прибутку минулого року; розподіл прибутку, його спрямування до статутного та резервного капіталу; збільшення або зменшення, за рахунок переоцінки основних засобів та інших активів, розміру власного капіталу; відображення збільшення статутного капіталу та зміни неоплаченого капіталу як результат дебіторської заборгованості учасників за внесками до статутного капіталу; відображення зменшення власного капіталу внаслідок виходу учасника, зменшення номінальної вартості акцій, викупу чи анулювання викуплених акцій або з інших причин; інші зміни в капіталі, зокрема зміна власного капіталу в результаті реорганізації юридичної особи, списання невідшкодованих збитків.

Перелік та зміст статей звіту подано в табл. 2.16.

Попри велику кількість розділів звіту про власний капітал, він не містить достатньо інформації, що необхідна для внутрішніх і зовнішніх користувачів. У примітках до фінансових звітів всі підприємства мають розкривати умови й призначення використання кожного елемента власного капіталу (окрім статутного капіталу).

Акціонерними товариствами в примітках до фінансових звітів наводиться така інформація: загальна кількість та номінальна вартість акцій, на які передбачено здійснити передплату; загальна кількість та номінальна вартість акцій, на які здійснено передплату порівняно з передбаченими значеннями; загальна сума коштів, які одержано в процесі передплати на акції, у такому розрізі: усі грошові кошти, що внесені як плата за акції, зі зазначенням кількості акцій; вартісна оцінка майна, що внесене як плата за акції, зі зазначенням кількості акцій; загальна сума іноземної валюти, що внесена як плата за акції, зі зазначенням кількості акцій і курсу, за яким зараховано в обліку валюту; зміни протягом звітного періоду в кількості акцій, які перебувають в обігу; номінальна вартість акцій; права, привілеї та обмеження, пов'язані з акціями; акції, які належать самому товариству, його дочірнім і асоційованим підприємствам.

Зміст статей звіту про власний капітал

Стаття	Зміст статей
Залишок на початок року. Залишок на кінець року.	Суми власного капіталу наведені в балансі відповідно на початок і на кінець звітнього періоду.
Зміна облікової політики	Суми коригувань, передбачені П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових змінах».
Виправлення суттєвих помилок Інші зміни	Як правило, показана у звітності сума прибутку за звітний період та сума нерозподіленого прибутку не змінюється, за винятком деяких ситуацій, коли, наприклад: 1) виявлені суттєві помилки, що призвели до необхідності змінити показники попередніх років, у зв'язку з тим, що наведені раніше дані не можуть вважатися достовірними. 2) відбулася зміна облікової політики попередніх періодів, чи таких, що призвели до змін у статті «Нерозподілений прибуток».
Скоригований залишок	Залишок власного капіталу на початок звітнього періоду після внесення відповідних коригувань.
Переоцінка активів	Наводяться дані, які відображають збільшення або зменшення власного капіталу в результаті переоцінки основних засобів та інших активів у порядку, передбаченому відповідним П(С)БО.
Чистий прибуток (збиток) за звітний період	Сума чистого прибутку (збитку) зі звіту про фінансові результати.
Розподіл прибутку	Наводяться дані, які відображають розподіл прибутку між учасниками (власниками) підприємства або спрямування прибутку до статутного або резервного капіталу.
Внески учасників	Наводяться дані про збільшення статутного капіталу та зміни неоплаченого капіталу в результаті збільшення або зменшення дебіторської заборгованості учасників за внесками до статутного капіталу.
Вилучення капіталу	Наводяться дані про зменшення власного капіталу внаслідок виходу учасника, викупу чи анулювання викуплених акцій, зменшення номінальної вартості акцій та інших причин.
Інші зміни в капіталі	Дані про всі інші зміни власного капіталу, що не були включені до попередніх статей, зокрема списання невідшкодованих збитків.
Разом зміни в капіталі	Підсумок змін у власному капіталі за звітний період, що визначається як сума скоригованого залишку власного капіталу на початок року та всіх змін протягом звітнього року внаслідок переоцінки активів, використання чистого прибутку.

Усіма іншими підприємствами у примітках до фінансової звітності наводиться така інформація щодо власного капіталу: зміни у складі часток власників у статутному капіталі; розподіл часток статутного капіталу між власниками; привілеї, права чи обмеження щодо цих часток.

Пропонуємо додатково в примітках до фінансової звітності розкривати інформацію щодо формування емісійного доходу, використання резервного

капіталу й нерозподіленого прибутку (збитку); операцій з власними акціями. Така додаткова інформація дасть змогу підвищити якість фінансової звітності та задовольнити потреби внутрішніх і зовнішніх користувачів.

Щоб система складання фінансової звітності була досконалою, вона має ґрунтуватися на деталізованій інформації щодо рахунків капіталу, для чого необхідно застосовувати додаткові субрахунки або аналітику, яка пристосована до особливостей діяльності суб'єкта господарювання.

Необхідними елементами для фінансової звітності у формуванні достовірних даних є необхідність погоджувати з іншими розділами розділи облікової політики стосовно власного капіталу.

Наведемо у табл. 2.17 взаємозв'язок між документами, що ними відображається зменшення та збільшення складових власного капіталу, рахунки обліку складових власного капіталу, їх елементів та відображення у формах фінансової звітності даних щодо складових власного капіталу.

Завдяки правильному узгодженню інформаційного забезпечення можливо уникнути помилок при складанні облікових реєстрів різних рівнів.

Знання й раціональне використання вітчизняними підприємствами досвіду іноземних виробників дасть їм змогу уникнути помилок, яких допускалися іноземні представники економічних співтовариств, й використовувати лише методики, які сприяють вдосконаленню формування й використання власних ресурсів.

Взаємозв'язок між документальним відображенням складових власного капіталу, рахунками обліку та звітністю

Документальне відображення	Рахунки		Відображення у фінансовій звітності		
	код	назва	Складова власного капіталу	Форма № 1	Форма № 4
Статут підприємства, договір засновників, довідки та розрахунки бухгалтерії	401	Статутний капітал	Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	3
Накладні, виписки банку, довідки бухгалтерії	402	Пайовий капітал			
Договір засновників, довідки та розрахунки бухгалтерії	403	Інший зареєстрований капітал			
Договір засновників, довідки та розрахунки бухгалтерії	404	Внески до незареєстрованого капіталу			
Договір засновників, довідки бухгалтерії, акти переоцінки, рішення зборів засновників	411	Дооцінка (уцінка) основних засобів	Капітал у дооцінках	1405	4
	412	Дооцінка (уцінка) нематеріальних активів			
	413	Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів			
	414	Інший капітал у дооцінках			
Договір засновників, акт приймання-передачі основних засобів; довідки бухгалтерії, накладні, виписки банку, рішення зборів засновників	421	Емісійний дохід	Додатковий капітал	1410	5
	422	Інший вкладений капітал			
	423	Накопичені курсові різниці			
	424	Безоплатно одержані необоротні активи			
	425	Інший додатковий капітал			
Довідки бухгалтерії, виписки банку, договір засновників, рішення зборів засновників	43	Резервний капітал	Резервний капітал	1415	6
Довідки та розрахунки бухгалтерії	44	Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	7
Касові ордери, виписка банку, довідки бухгалтерії	45	Вилучений капітал	Вилучений капітал	1430	9
Статут, довідки бухгалтерії, касові ордери, договір засновників, накладні	46	Неоплачений капітал	Неоплачений капітал	1425	8

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

3.1. Облікова політика як інструмент організації бухгалтерського обліку власного капіталу підприємства

Через нові економічні відносини, якими докорінно змінено умови функціонування більшості господарюючих суб'єктів, виникла низка проблем, що пов'язані зі забезпеченням стабільності у формуванні власного капіталу, як адаптованої до ринку, оновленої категорії, що вимагало, своєю чергою, комплексного підходу щодо обґрунтування економічного її змісту.

Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (НП(С)БО № 1), розділу 1, трактується поняття власного капіталу як різниці між активами підприємства і його зобов'язаннями [50]. Натомість Міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ) не надається для терміна «власний капітал» однозначного визначення, а деякі згадки в окремих положеннях даного документа щодо цього поняття переважно пов'язані з вимогами до розкриття інформації в фінансовій звітності [47].

Отже, попри значною мірою впорядковане в Україні науково-методичне забезпечення, операції з власним капіталом все ж треба вважати недостатньо врегульованими.

Економічна сутність власного капіталу розкривається на підставі ранжування понятійних його складових за різними ознаками: джерелами формування, формою існування, рівнем відповідальності щодо порядку формування, функціональним призначенням, складовими елементами тощо. Зокрема, за джерелами формування капітал окремого суб'єкта господарювання розрізняється з урахуванням організаційно-правової форми та форми власності, а власний капітал підприємства формується і за допомогою внесків його учасників та засновників, і за рахунок прибутку, акумульованого в минулих

періодах, який спрямовують на його реінвестування. Власний капітал за формою існування поділяють на три складові: у приватних, державних, колективних підприємствах і кредитних спілках – капітал, який виражається через суму внесків при створенні підприємства; в акціонерних товариствах – через суму простих та привілейованих акцій першої і додаткової емісії за їх номінальною вартістю; дарчий капітал, який виражається у вартості отриманих підприємством безкоштовно різноманітних активів від інших юридичних і фізичних осіб; нерозподілений прибуток – капітал, який представляється як частина прибутку, який одержано завдяки ефективній діяльності підприємства та який не був розподілений (використаний), а був реінвестований у підприємство у звітному періоді з метою його подальшого економічного розвитку. В складі власного капіталу за рівнем відповідальності виокремлюється зареєстрований капітал і незареєстрований.

Один з видів власного капіталу акціонерного товариства – вилучений капітал, тобто фактична собівартість акцій власної емісії або окремих часток, що викуплені товариством в його учасників. Окремий елемент власного капіталу – резервний капітал, який формують як суму резервів, що створені згідно з чинним законодавством чи засновницькими документами, більшою мірою за рахунок, зазвичай, нерозподіленого прибутку.

Таким чином, власний капітал господарюючих суб'єктів належить розглядати за окремими класифікаційними його характеристиками у їхньому обов'язковому взаємозв'язку, що допоможе розширити можливості аналізу оптимального необхідного розміру власного капіталу щодо перспектив розвитку підприємства, враховуючи його організаційно-правову форму. Основними критеріями, за якими обґрунтовують вибір організаційно-правової форми підприємства, є: порядок створення господарюючого суб'єкта, фінансування його діяльності та можливість участі в управлінні його діяльністю власників, умови оподаткування й розрахунку різних видів прибутку, законодавчі обмеження тощо.

У Господарському та Цивільному кодексах України [15; 88] закріплено

правові аспекти формування статутного капіталу, якими визначаються склад, розмір, порядок, терміни внесення вкладів учасниками, оцінка майна за внесення і вилучення, відповідальність учасників у разі порушення зобов'язань за внесками, порядок зміни часток учасників.

В Україні відправний пункт раціональної організації та ведення бухгалтерського обліку операцій з власним капіталом – це Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [69]. Згідно із зазначеним законом мета ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності – надання користувачам для ухвалення відповідних рішень неупередженої правдивої та повної інформації щодо фінансового стану й результатів діяльності підприємства. Важливою запорукою в цьому напрямі є облікова політика, яка є сукупністю методів, принципів і процедур, які підприємство використовує для ведення бухгалтерського обліку, а також для складання й подання фінансової звітності.

Не тільки вказаним законом регламентуються основні засади у веденні облікової політики, але й Методичними рекомендаціями щодо облікової політики підприємства, що розроблені Міністерством фінансів України [46]. Важливо пам'ятати, керуючись цими документами, що визначає облікову політику кожне підприємство самостійно, затверджуючи її відповідним наказом, яким затверджують Положення про облікову політику, яку це підприємство обрало на визначений період. Зазначений документ фіксує методи оцінки й обліку та процедури, які застосовуватимуться під час ведення бухгалтерського обліку відповідно до визначених завдань.

Облікова політику можна змінювати лише виняткових випадках, прописаних положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку й методичними рекомендаціями з облікової політики підприємства. Передусім маються на увазі обставини, за яких на підприємстві змінюються статутні вимоги чи вимоги органу, що здійснює державне регулювання методології бухгалтерського обліку і фінансової звітності, а також йдеться про певні зміни облікової політики для достовірнішого відображення в фінансовому обліку та

звітності господарських операцій [13].

Найважливіші об'єкти організації обліку власного капіталу – такі складові облікового процесу: облік формування й використання фондів та резервів підприємства; облік пайового (зареєстрованого) капіталу; визначення й облік прибутків або збитків (фінансових результатів).

Перед обліковою політикою суб'єкта господарювання щодо обліку власного капіталу стоїть низка завдань:

- повне, достовірне, своєчасне відображення величини і всіх змін складових власного капіталу;
- контроль правильності та законності формування власного капіталу;
- контроль раціональності розподілу прибутку за відповідними фондами;
- забезпечення даних і узагальнення інформації щодо стану й руху власного капіталу;
- з метою своєчасного отримання достовірної інформації організація аналітичного обліку на рахунках власного капіталу;
- правильне відображення операцій з власним капіталом у реєстрах обліку та звітності.

Однак основним завданням облікової політики підприємства є забезпечення організації бухгалтерського обліку як цілісної системи, яка має охоплювати технічний, організаційний, методичний аспекти облікового процесу.

Головна ж мета, у контексті формування власного капіталу, облікової політики підприємства з урахуванням змін власного капіталу, полягає в застосуванні дієвих засобів для забезпечення згідно з вимогами чинного законодавства складання достовірної і прозорої фінансової звітності, і насамперед за ф. № 1 «Баланс». У П(С)БО 5 «Звіт про власний капітал» визначаються методологічні засади формування в цій формі інформації щодо власного капіталу, а також розкриття такої інформації в інших формах фінансової звітності. При цьому норми вказаного Положення поширюються на суб'єктів господарювання усіх форм власності (окрім бюджетних установ та

банків). Вказане Положення визначає зміст і форму Звіту про власний капітал із загальними вимогами до розкриття його статей, основними серед яких визнають: зареєстрований капітал, в якому об'єднуються статутний, пайовий капітал й інші джерела зі складу зареєстрованого капіталу, а також додатковий капітал, резервний капітал, капітал у дооцінках, нерозподілений прибуток і вилучений капітал (останнє важливо для, зокрема, акціонерних товариств).

Водночас у рамках облікової політики стосовно власного капіталу повинні самостійно розроблятися окремі форми управлінської звітності для управлінського обліку.

На мікрорівні для цілей управління капіталом використовується докладний розгляд класифікації господарюючих суб'єктів за критерієм заснування та подальшого ними формування статутного капіталу. Наприклад, згідно з чинним законодавством усі підприємства України поділяють на унітарні й корпоративні, які, своєю чергою, можуть бути сформовані у вигляді акціонерного товариства (АТ), товариства з додатковою відповідальністю (ТДВ), товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ), повного (ПТ) і командитного (КТ) товариств [68, 71, 73]. Серед товариств, що формують корпоративний сектор, найбільшого поширення набули акціонерні товариства, які є створеними, зазвичай, двома засновниками чи більшою їх кількістю і які мають статутний капітал, що поділений на певну кількість акцій однакової номінальної вартості, і відповідальні за зобов'язаннями лише майном товариства, водночас акціонери, своєю чергою несуть ризик збитків, що пов'язані з діяльністю товариства, у межах вартості акцій, їм належних.

Акціонерним, відповідно до чинного Закону України «Про акціонерні товариства», визнається господарське товариство, статутний капітал якого поділяється на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими засвідчуються акціями. Акціонерні товариства за типом поділяють на публічні й приватні. Якщо публічне акціонерне товариство має право здійснювати публічне та приватне розміщення акцій, то приватне, в якому кількісний склад акціонерів не повинен перевищувати 100 учасників,

може здійснювати лишень приватне розміщення акцій. Характерною особливістю є те, що в Україні акціонерне товариство може бути створене й однією особою, тобто складатися з однієї особи за умов придбання нею всіх акцій товариства. Загалом на сьогодні засновниками акціонерних товариств визнають: фізичних та/або юридичних осіб, які прийняли рішення про заснування акціонерного товариства; територіальна громада, яка уповноважена управляти комунальним майном; держава, в особі органу, що уповноважений управляти державним майном [69].

Загальною номінальною вартістю випущених акцій формується статутний (складений) капітал акціонерного товариства, який має бути не меншим від суми, яка еквівалентна 1250 мінімальним заробітним платам на підставі ставки мінімальної заробітної плати, яка діє на момент створення акціонерного товариства. Статутним капіталом товариства визначається мінімальний розмір власного капіталу, який гарантує врахування інтересів кредиторів цілковито. Загалом власний капітал, як важлива складова майна кожного акціонерного товариства, у законодавстві визначений як різниця між сукупною вартістю активів товариства і вартістю своїх зобов'язань перед іншими особами. Водночас акціонерне товариство, орієнтуючись на власний капітал як на вартість чистих активів, не має права ухвалювати рішення щодо збільшення статутного капіталу за допомогою розміщення акцій у разі, якщо розмір власного капіталу є меншим від розміру статутного капіталу товариства. Окрім того, загальні збори акціонерного товариства не мають права ухвалювати рішення про викуп акцій у разі, якщо власний капітал є меншим, аніж загальна сума його статутного, резервного капіталу і розміру перевищення ліквідаційної вартості привілейованих акцій над номінальною їх вартістю, чи стане меншим внаслідок такого викупу.

Зважаючи на зазначене, варто усвідомити важливість резервного капіталу в складі власного капіталу акціонерного товариства. А отже, товариству під час формування резервного капіталу потрібно враховувати положення Закону України «Про акціонерні товариства», ст. 19, згідно з якою розмір резервного

капіталу, що має становити не менше як 25 % статутного капіталу, повинен поповнюватися щорічними відрахуваннями, які водночас не можуть бути меншими, ніж 5 % суми чистого прибутку акціонерного товариства за рік.

Сьогодні головна мета створення резервного капіталу – покриття його коштами збитків акціонерного товариства, а також виплата дивідендів за привілейованими акціями. Законодавство не виключає можливості додаткового врахування й інших напрямів у використанні резервного капіталу акціонерного товариства, однак незмінною все ж є вимога чинного законодавства, відповідно до якої акціонерне товариство не має права ухвалювати рішення, яким передбачається викуп акцій товариства без їх анулювання, якщо після викупу частка акцій, що перебувають в обігу, стане меншою, ніж 80 відсотків статутного капіталу товариства [68].

Варто зазначити, під час розгляду організаційного аспекту облікового процесу, що організаційна складова зазвичай передбачає: перелік осіб, що відповідальні за ведення обліку власного капіталу, та їхні посадові інструкції; комерційну таємницю й порядок її захисту; перелік сфер відповідальності; систему внутрішнього контролю тощо. Ці організаційні питання можуть бути компетенцією бухгалтерської служби, бухгалтера, головного бухгалтера, служби внутрішнього контролю, спеціально створеної комісії, аудиторської фірми, аутсорсингової компанії тощо.

Рішення про вибір суб'єкта формування облікової політики в акціонерних товариствах має ухвалювати колегіальний орган, який складається з акціонерів, тобто власників, чи їхніх представників (загальні збори акціонерів чи наглядова рада).

Важливо виокремити в методичній частині облікової політики АТ: порядок формування і зміни складових власного капіталу, можливі джерела формування процедури емісії, перепродажу та анулювання акцій, напрями розподілу прибутку тощо. На формування практично кожного з положень методичної складової облікової політики акціонерного товариства, зокрема і щодо власного капіталу, має вплив низка чинників, об'єднаних відповідними групами, серед

яких чільне місце посідають внутрішні чинники, зокрема: організація підприємницької діяльності; організація та ведення бухгалтерського обліку на підприємстві; рівень комп'ютеризації облікових робіт чи рівень ручної обробки даних в умовах застосування інформаційно-комп'ютерних технологій; стан забезпечення режиму інформаційної безпеки; рівень кваліфікації працівників; кількість засновників (акціонерів); а також зовнішні чинники – система оподаткування, нормативне регулювання бухгалтерського обліку тощо.

Окрім організаційної та методичної частин облікової політики стосовно власного капіталу, важливим також є й технічний аспект, який має передбачати такі складові: робочий план рахунків з необхідними аналітичними розрізами складових власного капіталу; форми первинних документів з обліку капіталу та розрахунків з акціонерами, графіки документообігу; облікові реєстри, технологію обробки облікової інформації; склад, строки і порядок подання внутрішньої звітності; порядок проведення інвентаризації власного капіталу тощо. Згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» підприємством самостійно затверджується додаткова система рахунків і реєстрів аналітичного обліку (ст. 8, п. 5). При цьому робочий план рахунків є одним з елементів облікової політики господарюючого суб'єкта, і його затверджують як додаток до Положення про облікову політику, тобто цей документ розглядається як один із документів системи нормативного регулювання бухгалтерського обліку на рівні підприємства.

Отже, передумовою у формуванні облікової політики стосовно власного капіталу повинен бути докладний аналіз усіх параметрів в складі визначених груп зовнішніх і внутрішніх чинників, які є найбільш впливовими. Оптимальний варіант облікової політики стосовно власного капіталу з урахуванням особливостей функціонування конкретного товариства допоможе сформувати тільки системний аналіз зазначених чинників в усій їх сукупності.

У контексті вдосконалення положень облікової політики стосовно власного капіталу необхідно враховувати й важливу для кожного акціонерного товариства дивідендну політику, що гарантує забезпечення прав акціонерів на частину

прибутку товариства, яка розрахована пропорційно частці такого акціонера в загальному розмірі статутного капіталу акціонерного товариства.

Далі акціонерне товариство має розробляти і впроваджувати Положення про облікову політику, де регламентується питання щодо організації бухгалтерського обліку корпоративних прав акціонерів.

На підставі зазначеного пропонуємо розробляти Положення про облікову політику власного капіталу акціонерного товариства, як корпоративних прав акціонерів, за переліком елементів, які наведено на рис. 3.1. Завдяки запропонованому складу елементів, які доцільно відображати в Положенні про облікову політику щодо бухгалтерського обліку власного капіталу акціонерного товариства, системою управління забезпечуватиметься максимальна ефективність господарської діяльності кожного товариства, а реалізація обґрунтованих параметрів технічної, методичної та організаційної складових облікової політики допоможе створити власникам таку систему бухгалтерського обліку, на підставі якої можливо буде задовольняти потреби в інформації для управління структурою власних джерел фінансування у максимальному обсязі.

Вважаємо, виходячи з основних аспектів стосовно значення в обліковому процесі та порядку формування облікової політики власного капіталу акціонерного товариства, що вона являє собою комплекс обраних товариством, з урахуванням низки найвпливовіших зовнішніх і внутрішніх чинників, ефективних засобів, які об'єднуються за технічною, методичною і організаційною складовими, затверджуються в Положенні про облікову політику товариства на відповідний період і надалі використовуються для складання достовірної й прозорої фінансової і управлінської звітності згідно з умовами чинного законодавства.

Незалежно від організаційно-правової форми господарювання, серед головних завдань кожного суб'єкта господарювання щодо організації обліку власного капіталу мають бути пріоритетними такі: забезпечення обліковими даними і узагальнення інформації про склад і рух власного капіталу; контроль за правильним і законним формуванням власного капіталу; своєчасне, повне

відображення розміру і всіх змін власного капіталу; правильне відображення в реєстрах обліку та звітності операцій, які пов'язані зі всіма складовими власного капіталу; організація аналітичного обліку на рахунках власного капіталу з метою своєчасного отримання достовірної інформації.

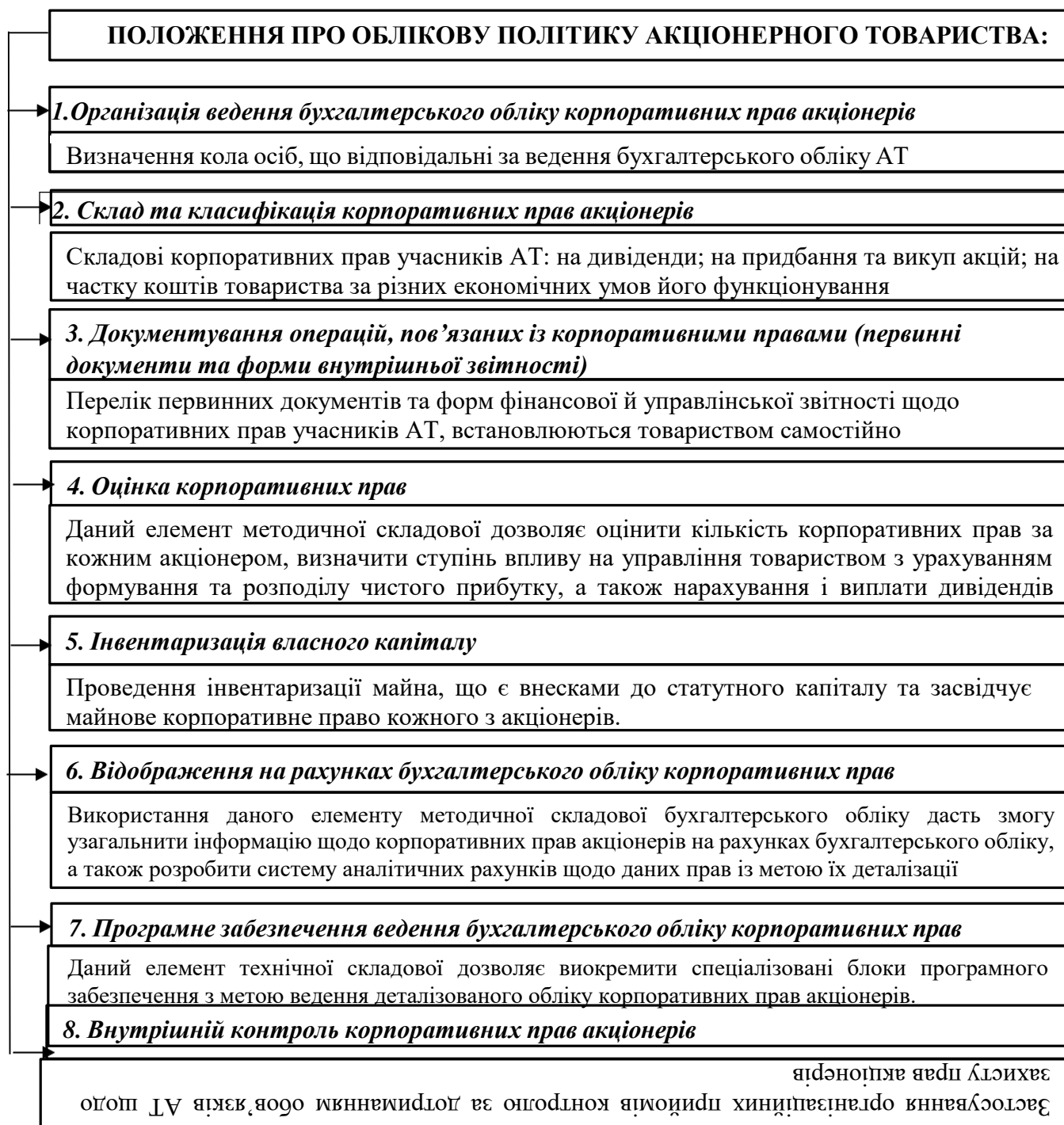

Рис. 3.1. Елементи облікової політики щодо власного капіталу, як корпоративних прав учасників, у Положенні про облікову політику акціонерного товариства

Ефективна облікова політика господарюючого суб'єкта повинна забезпечувати: ідентичність даних аналітичного, синтетичного обліку та фінансової звітності; повне відображення в бухгалтерському обліку всіх фактів, що визначають рух власного капіталу, на підставі не тільки правових норм, а й виходячи з економічного змісту всіх його видів діяльності; раціональне ведення бухгалтерського обліку згідно з умовами та особливостями діяльності господарюючого суб'єкта; незмінність прийнятої методології відображення господарських операцій та оцінки складових власного капіталу впродовж звітного періоду.

3.2. Облік власного капіталу в контексті національних та міжнародних стандартів: напрями вдосконалення

Користувачів забезпечує необхідною інформацією щодо стану й руху власного капіталу, як основного джерела функціонування суб'єкта господарювання, належне відображення в обліку власного капіталу відповідно до міжнародних стандартів. Однак на сьогодні у розвитку й функціонуванні кожного підприємства наявна низка невирішених та проблемних питань, у тому числі в обліку власного капіталу, які потребують уваги.

Відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», що затверджене Міністерством фінансів України 07.02.2013 р. за № 73, власний капітал є різницею між активами і зобов'язаннями підприємства. Такий підхід часто ще називають залишковим принципом визначення капіталу, який при погашенні надає перевагу кредиторським зобов'язанням перед вимогами власників капіталу. Більшістю вітчизняних учених для визначення капіталу з позиції власності використовується саме ця модель.

Загалом цей принцип відповідає МСФЗ, оскільки відповідно до документа під назвою «Концептуальна основа підготовки та представлення фінансової звітності» (Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements),

що прийнятий Комітетом з міжнародних стандартів фінансової звітності, власний капітал визначено як частку в активах суб'єкта господарювання, яка залишається після того, як будуть погашені всі його зобов'язання.

Однак міжнародні стандарти, на відміну від вітчизняних, розглядають акціонерний капітал в якості чистого капіталу або чистих активів господарюючого суб'єкта, позаяк вони є основним джерелом фінансування.

Згідно з НП(С)БО 1 до структури власного капіталу підприємства входять: зареєстрований капітал; додатковий капітал; капітал у дооцінках; нерозподілений прибуток (непокритий збиток); резервний капітал; вилучений капітал; неоплачений капітал.

За міжнародними стандартами до складу власного капіталу відносять: зареєстрований або статутний капітал (кошти, внесені акціонерами); нерозподілений прибуток; резерви, які відображають асигнування нерозподіленого прибутку.

Важливе місце в складі внутрішніх джерел формування власних фінансових ресурсів посідає прибуток, який залишається в розпорядженні підприємства. Ним формується переважна частина його власних фінансових ресурсів, забезпечується приріст власного капіталу, а відповідно й ріст ринкової вартості підприємства. Певну роль у складі внутрішніх джерел виконують і амортизаційні відрахування, особливо на підприємствах з високою вартістю власних основних засобів і нематеріальних активів; проте вони не збільшують суми власного капіталу підприємства, а є лише засобом його реінвестування.

У складі зовнішніх джерел формування власних фінансових ресурсів основне місце посідає залучення підприємством акціонерного капіталу. Одне із зовнішніх джерел формування власних фінансових ресурсів для окремих підприємств – безоплатна фінансова допомога, яка лише окремим державним підприємствам зазвичай і надається. До інших зовнішніх джерел входять безоплатно передані підприємству матеріальні і нематеріальні активи, які включають до складу його активів.

Доходи і витрати, які за звітний період виникають у результаті поточної діяльності компанії, у міжнародній практиці відображають у звіті про прибутки та збитки. Чистий прибуток (збиток) за звітний період, який також відображають у балансі, становитиме різниця між ними.

Від фінансових можливостей і результатів діяльності підприємства та обраної ним політики стосовно створення структури капіталу залежить обсяг власного капіталу. Процес і порядок формування власних джерел коштів суб'єкта господарювання відповідно залежать й від виду його діяльності, і від завдань управління ним та напрямів його оптимізації.

Від ефективного управління капіталом підприємства залежить результативність його господарювання. Запорука такого управління – оптимізація структури капіталу. Оптимальною структурою капіталу є співвідношенням власних і позичкових коштів, при якому забезпечується ефективна пропорційність між коефіцієнтом фінансової рентабельності та коефіцієнтом фінансової стійкості підприємства, тобто максимізується його ринкова вартість.

Таким чином, керівництво підприємства повинно чітко визначити, за рахунок яких фінансових ресурсів буде формуватися капітал підприємства. Саме від цього в подальшому залежатимуть стан і результати діяльності підприємства.

Міжнародна практика виокремлює нормативні резерви, тобто резерви, що передбачені законом, які має створити компанія, і ненормативні (що створені на основі рішення власників підприємства); а також резерви, які відображають коригування даних власного капіталу (які можуть охоплювати суми дооцінок або суму емісійного доходу).

Водночас структура капіталу в міжнародній практиці відрізняється в різних країнах. Це визначають національні стандарти кожної держави і, зокрема, це залежить від особливостей її суспільно-економічного розвитку, способів ведення господарсько-правової діяльності та облікових характеристик. Зокрема, у Франції складається з початкових внесків в акціонерний капітал, що є постійною заборгованістю перед власником, фінансового результату, резервів. У

Великобританії він складається з акціонерного капіталу у звичайних акціях, довгострокової заборгованості і резервів. У Сполучених Штатах Америки власний капітал складається з внесеного капіталу, нерозподіленого прибутку, акціонерного капіталу.

Відповідно до національних стандартів розкриття інформації про власний капітал у фінансовій звітності підприємств України майже не відрізняється від такого в міжнародних стандартах бухгалтерського обліку. Основна відмінність – у тому, що згідно з МСФЗ обов'язковим є розкриття інформації про склад випущеного капіталу і резерви.

Одним з ключових елементів фінансової звітності у національних і міжнародних стандартах бухгалтерського обліку є власний капітал. Фундаментальними для користувачів фінансової звітності є розмір і структура власного капіталу. У спеціальній формі звітності – Звіті про зміни в капіталі – відображається інформація щодо змін у капіталі відповідно до міжнародних стандартів, а в національній практиці – у Звіті про власний капітал. Власним капіталом у фінансовій звітності підприємства розкривається підсумок певного розділу пасиву балансу, тобто перевищення балансової вартості активів підприємства над зобов'язаннями останнього.

У табл. 3.1 порівнюється класифікація власного капіталу в плані рахунків за національними стандартами та Міжнародними стандартами фінансової звітності.

На відміну від МСФЗ та національного законодавства України, американські принципи бухгалтерського обліку (US GAAP) містять окремий стандарт, що стосується розкриття капіталу в бухгалтерському обліку – ASC 505 Capital Disclosure Standard (Розкриття інформації про структуру капіталу), згідно з яким у примітках до фінансової звітності суб'єкт господарювання має коротко розкрити привілеї і права акціонерів цінних паперів.

Оскільки у Великобританії власний капітал – основне джерело фінансування для бізнесу, тому він найповніше представлений у балансі та його додатках. Крім статутного й додаткового капіталу багато уваги приділяють

статтям, що пов'язані з нерозподіленим прибутком і резервами. У Великобританії, слід зазначити, згідно зі стандартами Statement of standard accounting practice 2 «Disclosure of Accounting Policies» (Розкриття бухгалтерської політики), SSAP 18 «Revenue» («Положення про стандартну бухгалтерську практику 18 «Прибутки»), у примітках до балансу мають відображатися напрями створення резервів підприємства. У балансі окремий рядок призначений для резервів, які покривають деякі зобов'язання поточного року.

Таблиця 3.1

Класифікація власного капіталу за МСФЗ та НП(С)БО 1

Код	Назва рахунка за Національним планом рахунків в Україні	МСФЗ (ifrs)	Код рахунка (accounts)	Назва рахунка за МСФЗ (IFRS)
40	Зареєстрований капітал	IAS1, 39	E.01	Статутний капітал
41	Капітал у дооцінках	IAS1, 39	E.05.01	Резерв переоцінки
42	Додатковий капітал	IAS1, 39	E.02	Додатковий капітал
421	Емісійний дохід	IAS1, 39	E.02.01	Емісійний дохід
422	Інший вкладений капітал	IAS1, 39	E.04.01	Додатковий оплачений капітал
423	Накопичені курсові різниці	IAS1, 39	E.09.01	Ефект курсових різниць
425	Інший додатковий капітал	IAS1, 39	E.04.01	Додатковий оплачений капітал
43	Резервний капітал	IAS1, 39	E.04	Додатковий оплачений капітал
44	Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)	IAS1, 39	E.07	Нерозподілений прибуток
45	Вилучений капітал	IAS1,32,39	E.03	Вилучений капітал
46	Неоплачений капітал	AS1,39	E.06	Неоплачений капітал
47	Забезпечення майбутніх витрат і платежів	IAS1,39	L.03	Інші короткострокові зобов'язання і нараховані витрати
471	Забезпечення виплат відпусток	IAS1,39	L.03.05	Резерв під невикористані відпустки та інші резерви
472	Додаткове пенсійне забезпечення	IAS1,39	L.03.05	Резерв під невикористані відпустки та інші резерви
473	Забезпечення гарантійних зобов'язань	IAS1,39	L.03.05	Резерв під невикористані відпустки та інші резерви
474	Забезпечення інших витрат і платежів	IAS1,39	L.03.05	Резерв під невикористані відпустки та інші резерви
48	Цільове фінансування та цільові надходження	IAS1,39	L.03	Інші короткострокові зобов'язання і нараховані витрати

Зазначимо, що в міжнародній практиці стаття «Нерозподілений прибуток» не обов'язково є складовою Звіту про фінансовий стан (Балансу). Наприклад,

зокрема, неприбуткові організації можуть віднести залишок нерозподіленого чистого фінансового результату до статті «Чистий приріст активів». Підприємства малого бізнесу можуть відображати нерозподілений прибуток у статті пасиву, яка представлена в балансі під загальною назвою «Капітал та резерви» або як «Власні акції».

В Україні варто впровадити практику розкриття інформації у фінансовій звітності про стан резервного капіталу, чим забезпечиться представлення інформації про формування резервів, розподіл податкових платежів у часі, що дасть змогу ефективніше ухвалювати управлінські рішення.

US GAAP рекомендує, крім Балансу та Звіту про фінансові результати, складати Звіт про нерозподілений прибуток, який відображає, як розподіляється прибуток підприємства, що залишився в розпорядженні компанії, а також суму нерозподіленого прибутку, накопичену на початок і кінець звітного періоду. Ця інформація є необхідна для аналізу діяльності компанії і насамперед цікавить інвесторів.

Застосування вищезазначених пропозицій дасть змогу ухвалювати ефективніші управлінські рішення для підтримки прибутковості підприємства на оптимальному рівні.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Власний капітал є сукупністю власних фінансових ресурсів підприємства, що відображена в першому розділі пасиву бухгалтерського балансу. Власні фінансові ресурси для кожного підприємства є тією життєво важливою частиною, без якої неможливі ні робота, ні загалом існування підприємства.

У процесі наукового дослідження показана наявність різних підходів науковців до визначення сутності капіталу, що ускладнює його розуміння і, відповідно, практичне застосування в бухгалтерському обліку. Історичні аспекти формування та розвитку цього поняття відображають глибоку проблему в розумінні змісту і значення капіталу в економічній науці та, зокрема, бухгалтерському обліку. У формуванні власного капіталу беруть участь власники підприємства, за рахунок їх особистої участі він утворюється. Власник підприємства, створюючи його капітал, при цьому втрачає частково прямий зв'язок з капіталом, який стає фактично власним капіталом підприємства, а не власника.

У роботі розкрито нормативно-інформаційне забезпечення обліку власного капіталу. Доведено, що в чинних нормативних актах наявні суперечливі положення, що на практиці спричинює численні порушення і зловживання на етапі створення підприємства і в процесі його господарювання. В результаті виділено й узагальнено такі рівні нормативного регулювання бухгалтерського обліку власного капіталу в Україні: рівень підприємства, національний, міжнародний, на підставі чого систематизовано елементи власного капіталу в господарських товариствах.

У країнах Європейського Союзу та в Україні накопичено великий досвід використання відходів харчових і переробних виробництв агропромислового комплексу на кормові цілі. Отримані під час забою і обробки птиці м'ясо-кісткові відходи переважно використовують для виробництва кормового борошна та його сумішей. Виробляють його, зазвичай, на утилізаційних заводах, що оснащені спеціалізованим обладнанням. Досліджуване підприємство «XXXX» призначене

для переробки тваринних відходів за допомогою варки, стерилізації та зневоднення нехарчової білкової сировини й конфіскатів.

Позаяк свою виробничу діяльність підприємство розпочало з липня 2021 року, то досить складно порівнювати фінансові результати: половину 2021 року з цілим 2022 роком, а у 2020 році виробничої діяльності не було як такої.

Варто зазначити, що у 2022 році підприємство отримало чистого прибутку 28405,9 тис. грн, а від основної діяльності – 66192,4 тис. грн. Рівень рентабельності становив 11,8 %, а основної діяльності – 53,9 %. Підприємством реалізовано продукції на суму 189093,5 тис. грн, що у 8,7 раза більше порівняно з 2021 роком, а частка чистого доходу від основної діяльності в сумарних доходах становила 88,94 %, у той час як у 2021 році ця частка становила лише 29,52 %. Частка витрат на виробництво реалізованої продукції становить 50,99 % і зросла порівняно з 2021 роком на 11,26 %. Таким чином, підприємство поступово освоює свої потужності і нарощує виробництво.

На основі проведених розрахунків (див. табл. 2.3) можна дійти висновку про зростання основних економічних показників виробничо-господарської діяльності ТОВ «XXXX» за останні три роки: чистий дохід (виручка) від реалізації продукції збільшився на 187750,9 тис. грн, собівартість реалізованої продукції – на 121548,5 тис. грн. Це зумовлено тим, що збільшилася кількість виробленої продукції і відповідно зросла собівартість реалізованої продукції. У 2020 році підприємство не одержало ні прибутку, ні збитку, у 2021 році одержало збитку на суму 712,7 тис. грн, а у 2022 році сума прибутку становила 66192,4 тис. грн, що забезпечило рівень рентабельності від виробничої діяльності 53,9 %.

Докладніше розглянувши зміни в структурі власного капіталу протягом 2022 року бачимо (див. табл. 2.6), що сума власного капіталу підприємства становила на початок року 143950 тис. грн, а на кінець – 115517 тис. грн. Таким чином, обсяг власного капіталу скоротився на суму 28433 тис. грн за рахунок нерозподіленого прибутку. Нерозподілений прибуток реінвестується в розвиток виробництва, оскільки підприємство активно розвивається.

На основі аналізу ліквідності можна сказати, що коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яка частина короткострокових позичкових зобов'язань може бути сплачена за необхідності негайно. Рекомендована нижня межа показника, яку пропонує західна література, – 0,2.

Для надання первинним документам юридичної сили й доказовості під час їх складання треба стежити за правильністю їх оформлення, тобто наявністю всіх необхідних реквізитів: назва підприємства, від імені якого складено документ, назва форми (документа), код форми, місце і дата складання, зміст господарської операції і її вимірники (в вартісному та натуральному виразі), посади, прізвища й підписи осіб, що відповідальні за дозвіл і виконання господарської операції та складання первинного документа.

У методиці обліку зареєстрованого (пайового) капіталу відображається процедура його визнання на рахунках бухгалтерського обліку.

Вимоги законодавства, що пов'язані з реєстрацією внесків учасників, впливають на структуру зареєстрованого (пайового) капіталу. Згідно з цими вимогами виділяють статутний капітал чи пайовий капітал, їх реєстрація є обов'язковою. Інший капітал не підлягає реєстрації. Вони мають різні функції.

Дослідження взаємозв'язку між документами, які відображають зменшення та збільшення складових власного капіталу, рахунки обліку складових власного капіталу та їхніх елементів, а також дані про складові власного капіталу у формах фінансової звітності завдяки правильному узгодженню інформаційного забезпечення дає змогу уникнути помилок при складанні облікових реєстрів різних рівнів. Знання й раціональне використання вітчизняними підприємствами досвіду іноземних виробників дасть їм змогу уникнути помилок, яких допускалися іноземні представники економічних співтовариств, й використовувати лише методики, які сприяють вдосконаленню формування й використання власних ресурсів.

Завдяки запропонованому складу елементів, які доцільно відображати в Положенні про облікову політику щодо бухгалтерського обліку власного капіталу акціонерного товариства, системою управління забезпечуватиметься

максимальна ефективність господарської діяльності кожного товариства, а реалізація обґрунтованих параметрів технічної, методичної та організаційної складових облікової політики допоможе створити власникам таку систему бухгалтерського обліку, на підставі якої можливо буде задовольняти потреби в інформації для управління структурою власних джерел фінансування у максимальному обсязі.

Незалежно від організаційно-правової форми господарювання, серед головних завдань кожного суб'єкта господарювання щодо організації обліку власного капіталу мають бути пріоритетними такі: забезпечення обліковими даними і узагальнення інформації про склад і рух власного капіталу; контроль за правильним і законним формуванням власного капіталу; своєчасне, повне відображення розміру і всіх змін власного капіталу; правильне відображення в реєстрах обліку та звітності операцій, які пов'язані зі всіма складовими власного капіталу; організація аналітичного обліку на рахунках власного капіталу з метою своєчасного отримання достовірної інформації.

Важливо враховувати при цьому, що ефективна облікова політика суб'єкта господарювання повинна забезпечувати повне відображення в бухгалтерському обліку всіх фактів, що визначають рух власного капіталу, на підставі не лише правових норм, а й виходячи з економічного змісту всіх його видів діяльності.

Відповідно до національних стандартів розкриття інформації про власний капітал у фінансовій звітності підприємств України майже не відрізняється від такого в міжнародних стандартах бухгалтерського обліку. Основна відмінність – у тому, що згідно з МСФЗ обов'язковим є розкриття інформації про склад випущеного капіталу і резерви. Розмір і структура власного капіталу є для користувачів фінансової звітності фундаментальними.

Застосування вищезазначених пропозицій сприятиме розвитку методики бухгалтерського обліку операцій з власним капіталом з можливістю використання отриманих даних для подальшого планування варіантів фінансування господарської діяльності підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безкоровайна Л. В. Особливості обліку власного капіталу на підприємствах. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 4. С. 950–954.
2. Бодруг Т. М., Гаватюк Л. С. Сутність аналізу та управління фінансовим станом підприємств України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 22(1). С. 20-24.
3. Бондар М. І. Звітність підприємства: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2015. 570 с.
4. Бродська І. І., Зінчук А. Г. Власний капітал: поняття та його складові в контексті національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. *Економічні науки. Серія: Економічна теорія та економічна історія*. 2019. Вип. 16. С. 11-17.
5. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський облік, контроль і аналіз: проблеми теорії та методології: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2013. 604 с.
6. Бухгалтерський облік: навч. посіб. / Н. С. Акімова, О. О. Говоруха, Л. О. Кирильєва, Т. О. Євлаш. Харків: ХДУХТ, 2019. 182 с.
7. Вдовенко Н. М., Яцун А. Г. Міжнародна економічна діяльність України: словник. Київ: НУБіП України, 2023. 401 с.
8. Верига Ю. А. Бухгалтерський облік: підручник. Київ: Центр навч. літ., 2019. 520 с.
9. Верига Ю. А., Гладких Т. В., Орищенко М. М. Фінансовий облік: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2019. 492 с.
10. Воробйова Н. П., Музиченко Р. О. Аналіз фінансового стану підприємства: сутність і необхідність. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Серія: Економіка та менеджмент, 2017. № 13. С. 116-123.
11. Гайдаржийська О. М., Костюнік О. В., Кащук О. П. Власний капітал: джерела формування та функції. *Агросвіт*. 2017. № 12. С. 48-52.
12. Гальченко Л. М. Нормативно-правове регулювання формування

фінансової звітності в Україні. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/mcnd/article/view/1419/1399> (дата звернення: 10.12.2023).

13. Гнатишин Л. Б., Прокопишин О. С. Організація обліку: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і допов. Львів: Магнолія–2006, 2016. 438 с.

14. Голячук Н. В., Волот О. І., Голячук С. Є. Обліково-аналітичні аспекти ефективності використання власного капіталу. *Наукові горизонти*. 2020. Т. 23, № 11. С. 61–69.

15. Господарський кодекс України: станом на 26.04.2015 р. Київ: Парлам. вид-во, 2003. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 10.01.2023).

16. Дорош Н. І., Сніжко В. В. Облік власного капіталу в контексті національних та міжнародних стандартів. *Молодий вчений*. 2019. № 2(2). С. 606–610. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_2\(2\)](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_2(2)) 66 (дата звернення: 10.01.2023).

17. Дробязко С. І. Удосконалення методології бухгалтерського обліку власного капіталу підприємств. *Агросвіт*. 2020. № 1. С. 3–8.

18. Економіка та право: глобальна трансформація: міжнар. колективна монографія / за заг. ред. О. В. Безпаленко. Київ: Наук. столиця, 2021. 325 с.

19. Економічна теорія (історія економіки та економічної думки, політекономія, мікроекономіка, макроекономіка): у 2 ч. Ч. 1: Історія економіки та економічної думки, політекономія: навч. посіб. / за ред. М. М. Теліщука; Ун-т ДФС України. Ірпінь, 2020. 544 с.

20. Євтушевська О. О., Чернов К. І. Теоретичні аспекти власного капіталу підприємства: сутність та структура. *Економіка харчової промисловості*. 2020. Т. 12, вип. 3. С. 17–24.

21. Єпіфанова І. Ю., Джеджула В. В. Основи ведення сучасного бізнесу: практикум. Вінниця: ВНТУ, 2021. 110 с.

22. Жук В. М. Концепція розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки: монографія. Київ: ННЦ ІАЕ, 2009. 648 с.

23. Задорожний З.-М. В., Омецінська І. Я., Богуцька Л. Т. Управлінський облік: приклади, задачі, тести: навч. посіб. 2-ге вид., допов. і перероб. Тернопіль:

ВПЦ «Університетська думка», 2020. 211 с.

24. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30 лист. 1999 р. № 291 із змінами і доповненнями від 25 вер. 2009 р. № 1125. URL: <http://search.ligazakon.ua> (дата звернення: 17.10.2023).

25. Історія економіки та економічної думки: навч. посіб. / Г. П. Пасемко та ін. Вид. 2-ге, змін. і допов. Харків: ХНАУ, 2020. 243 с.

26. Іщенко Я. П., Галайда Л. В. Теоретичні основи формування власного капіталу підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 15, ч. 1. С. 146-148.

27. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. (зі змінами і доповненнями від 24.12.2023 № 3494 IX). URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 10.01.2023).

28. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. URL: <http://advoc.kiev.ua> (дата звернення: 16.11.2023).

29. Курган Н. В. Еволюція та перспективи автоматизації бухгалтерського обліку та подання фінансової звітності підприємств України. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Вип. 5 (22). С. 249-256.

30. Лагодієнко В. В., Каламан О. Б., Пурцхванідзе О. В. Особливості методології наукового дослідження сфери управління. *Бізнес-навігатор*. 2020. № 5 (61). С. 77–83. doi: 10.32847/business-navigator.61-12.

31. Леонова Ю. О. Власний капітал підприємства: теоретичні та практичні аспекти формування та обліку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 23. С. 649-653.

32. Лобода Н. О., Чабанюк О. М. Бухгалтерський облік: навч. посіб. Київ: Алерта, 2022. 224 с.

33. Луценко І., Яковенко С. Розвиток моделей бухгалтерського обліку в умовах сучасних інформаційних технологій. *Молодий вчений*. 2022. № 1 (101). С. 28-31. doi: 10.32839/2304-5809/2022-1-101-6.

34. Любар О. О. Нормативно-правове регулювання бухгалтерського обліку власного капіталу. *Ефективна економіка*. 2020. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_4_75 (дата звернення: 10.01.2023).

35. Любохинець Л. С., Шавкун В. М., Бабич Л. М. Історія політичних та економічних вчень: навч. посіб. / Хмельниц. нац. ун-т. Київ: ЦУЛ, 2017. 293 с.

36. Макконнелл Кемпбелл Р., Брю Стенлі Л. Макроекономіка. Аналітична економія: принципи, проблеми і політика. Ч. 1. 13-те вид. / наук. ред. перекладу Т. Панчишина. Львів: Просвіта, 1997. 672 с.

37. Матвійчук Л. Формування інформаційно-організаційної системи управління та обліку основними засобами аграрних підприємств. *Економічний дискурс*. 2020. Вип. 1. С. 41-51.

38. Мацелюх Н. П., Максименко І. А. Історія економіки та економічної думки. Політична економія. Мікроекономіка: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2019. 382 с.

39. Мелень О. В., Майструк О. Д. Особливості організації обліку власного капіталу підприємств. *Інфраструктура ринку*. 2018. С. 371-375.

40. Мельник Т. Г., Димніч В. В. Організація бухгалтерського обліку та контролю власного капіталу. *Молодий вчений*. 2018. № 3(2). С. 670-675.

41. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів: наказ М-ва фінансів України № 561 від 30.09.2003 р. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 02.10.2023).

42. Методичні рекомендації зі складання звіту про управління: затв. наказом М-ва фінансів України від 07 груд. 2018 р. № 982. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0982201-18#Text> (дата звернення: 02.10.2023).

43. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності: затв. наказом Мінфіну України від 28.03.2013 р. № 433. URL: <http://dtk.com.ua> (дата звернення: 02.10.2023).

44. Методичні рекомендації щодо застосування спеціалізованих форм первинних документів: наказ М-ва аграр. політики України від 27.09.2007 р. № 701. URL: <http://uazakon.com> (дата звернення: 02.10.2023).

45. Методичні рекомендації щодо застосування спеціалізованих форм первинних документів з обліку виробничих запасів в сільськогосподарських підприємствах від 21.12.2007 р. № 929. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 02.10.2023).

46. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства: затв. наказом М-ва фінансів України від 27.06.2013 р. № 635. URL: <http://surl.li/qssam> (дата звернення: 10.01.2023).

47. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ, МСФЗ для МСП, включаючи МСБО та тлумачення КТМФЗ, IASB): список, стандарт, міжнар. док. від 01.01.2012 р. (зі змінами і доповненнями). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua> (дата звернення: 10.12.2023).

48. Момот О., Герман К. Генезис податків як економічної категорії. *Збірник матеріалів Звітної студентської наукової конференції за результатами науково-дослідної роботи у 2022 р./ за ред. Коваліва В.М. та Федіва Р. Д. Львів, 2023. С. 131-143.*

49. Мулик Т. О., Федоришина Л. І. Організація аналітичної роботи в сільськогосподарських підприємствах: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2020. 236 с.

50. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затв. наказом М-ва фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <http://dtkk.com.ua/show/2cid09995.html> (дата звернення: 18.12.2023).

51. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності» від 28.12.2009 р. № 1541. URL: zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 18.12.2023).

52. Національні стандарти бухгалтерського обліку в Україні: норм.-практ. довідник: навч. посіб. Львів: Інтелект-Захід, 2000. 188 с.

53. Несененко П. П., Артеменко О. А., Патлатой О. Є. Теоретичні основи економічної політики: навч. посіб. Київ: ФОП Гуляєва В. М., 2019. 306 с.

54. Ночовна Ю. О. Особливості розкриття інформації про фінансові результати у фінансовій звітності за національними та міжнародними стандартами. *Ефективна економіка*. 2018. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2018_11_65 (дата звернення: 10.01.2023).

55. Об'єднання підприємств: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19: затв. наказом М-ва фінансів України від 07.07.1999 р. № 163. URL: proaudit.com.ua/buh/standart/psbo-19.html (дата звернення: 10.01.2023).

56. Основні засоби: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 від 27.04.2000 р. № 92. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00> (дата звернення: 10.01.2023).

57. Пилипенко К. А., Дідик О. І. Власний капітал: облік та представлення в звітності за національними та міжнародними стандартами. *Формування та перспективи розвитку підприємницьких структур в рамках інтеграції до європейського простору*: матеріали Міжнар. наук.- практ. конф. (заочна форма). Полтава: ПДАА, 2018. С. 228-232.

58. Піхняк Т. А. Гармонізація обліку власного капіталу в контексті переходу до міжнародних стандартів. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2019. № 6(1). С. 136-141.

59. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 02.10.2023).

60. Погріщук Г. Б., Волощук Р. Є. Власний капітал підприємства: сутність і особливості формування в Україні. *Економіка та держава*. 2020. № 7. С. 16-23.

61. Податковий кодекс України від 2 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <http://pro-u4ot.info/index> (дата звернення: 02.11.2023).

62. Політична економія: навч. посіб. / М. С. Бріль та ін. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 280 с.

63. Положення про документальне забезпечення записів в бухгалтерському обліку: затв. наказом М-ва фінансів України від 24.03.1995 р. № 88. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 24.12.2023).

64. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: наказ М-ва фінансів України від 02.09.2014 р. № 879. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 10.01.2023).

65. Попова В. Д., Курилюк Н. М. Бухгалтерська звітність у системі інформаційного забезпечення управління підприємством. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 18. С. 1002-1011.

66. Порядок збільшення (зменшення) статутного капіталу акціонерного товариства: рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 12.06.2018 р. № 385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0805-18> (дата звернення: 10.01.2023).

67. Правдюк Н. Л., Мулик Т. О., Мулик Я. І. Управління фінансовою безпекою підприємств: обліково-аналітичний аспект: монографія. ХХХХ: Центр навч. літ., 2019. 224 с.

68. Про акціонерні товариства: Закон України від 27 лип. 2022 р. № 2465-IX. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 12.10.2023).

69. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 лип. 1999 р. № 996-XIV із змінами і доповненнями від 12.05.2011 р. № 3332-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 24.12.2023).

70. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо статутного капіталу: Закон України від 22.12.2010 р. № 2850-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 12.10.2023).

71. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. URL : <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 12.10.2023).

72. Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань від 02.09.2014 р. № 879. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата

звернення: 24.12.2023).

73. Про затвердження Порядку збільшення (зменшення) статутного капіталу акціонерного товариства: рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 12.06.2018 р. № 385. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 12.10.2023).

74. Про затвердження Порядку подання електронної звітності до органів державної статистики від 12.01.2011 р. № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0408-11#Text> (дата звернення: 10.12.2023).

75. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 р. № 877-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16> (дата звернення: 12.10.2023).

76. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12 лип. 2001 р. № 2658-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 12.10.2023).

77. Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною: Закон України від 7 квіт. 2015 р. URL: № 287-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 12.10.2023).

78. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 12.10.2023).

79. Про цінні папери і фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 12.10.2023).

80. Регламент (ЄС) № 1069/2009 Європейського Парламенту та Ради від 21 жовт. 2009 р., що встановлює правила охорони здоров'я щодо побічних продуктів тваринного походження та похідних продуктів, не призначених для споживання людиною, та скасовує Регламент (ЄС) № 1774/2002 (Тварини) (Регламент про побічні продукти). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2009/1069/oj> (дата звернення: 09.02.2019).

81. Рудика В. І., Сукрушева Г. О., Гонтар Т. Ю. Теоретична сутність категорії «власний капітал підприємства». *Глобальні та національні проблеми*

економіки. Вип. 17. 2017. С. 436-439.

82. Слесар Т., Шара Є. Організація технології облікового процесу власного капіталу. *Вісник економіки*. 2021. Вип. 2. С. 145-159.

83. Словник бухгалтерських термінів (за НП(С)БО та МСФЗ). URL: <https://document.vobu.ua/buhoblik/buhslovnyk> (дата звернення: 21.12.2023).

84. Словник економіста та підприємця / А. М. Туренко, І. А. Дмитрієв, О. С. Іванілов, І. Ю. Шевченко. Харків: ХНАДУ, 2018. 340 с.

85. Соломіна Г. В. Забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємництва: навч. посіб. Дніпро: Дніпропетров. держ. ун-т внутріш. справ, 2018. 234 с.

86. Фінансовий та управлінський облік на сільськогосподарських підприємствах: підручник / М. Ф. Огійчук та ін.; за ред. проф. М. Ф. Огійчука. 7-ме вид., перероб. і допов. ХХХХ: Алерта, 2016. 1040 с.

87. Фінансові інструменти: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 від 30.11.2001 р. № 559. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/z1050-01> (дата звернення: 12.10.2023).

88. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 24.12.2023).

89. Шендригоренко М. Т., Гейєр Е. С., Шевченко Л. Я. Облік і контроль власного капіталу підприємства: організація та пропозиції з удосконалення. *Вісник ДонНУЕТ*. 2020 № 2(73). С. 91-98.

90. Шигун М. М., Іваненко В. О. Види звітності підприємств: підходи до їх класифікації. URL: <http://pbo.ztu.edu.ua/article/viewFile/68741/64055.pdf> (дата звернення: 10.12.2023).

91. BAS АГРО. Бухгалтерія. URL: <https://www.bas-soft.eu/soft/bas-sectoral/bas-agro-erp/#popularPosts> (дата звернення: 23.09.2023).

92. Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements. URL: https://library.croneri.co.uk/cch_uk/iast/miscframework-198907 (дата звернення: 09.02.2019).